

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DELEGATURA W KATOWICACH

LKA.410.21.3.2024

Pan
Tomasz Rzepa
Prezydent Miasta Knurów
Urząd Miasta Knurów
ul. dr. Floriana Ogana 5
44-190 Knurów

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/24/069 – Realizacja uchwał antysmogowych

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Miasta Knurów ¹ , ul. dr. Floriana Ogana 5, 44-190 Knurów
Kierownik jednostki kontrolowanej	Tomasz Rzepa, Prezydent Miasta Knurów ² , od 7 maja 2024 r. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnił Adam Rams, Prezydent Miasta Knurów, od 17 listopada 2014 r. (akta kontroli str. 7-9)
Zakres przedmiotowy kontroli	Realizacja działań w celu wdrożenia uchwały antysmogowej oraz wykonania zadań określonych w programach ochrony powietrza, związanych z wdrożeniem tej uchwały.
Okres objęty kontrolą	Lata 2017-2024, z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem oraz danych wykraczających poza ten okres, mających wpływ na kontrolowane obszary lub gromadzonych w celach ustalenia tendencji badanych zjawisk (dane zbierane w celach porównawczych).
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	Dariusz Bienek, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/193/2024 z 20 września 2024 r. Artur Stekla, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/192/2024 z 20 września 2024 r. Jerzy Horodecki, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/215/2024 z 7 listopada 2024 r. (akta kontroli str. 1-6)

¹ Dalej: „Urząd”.

² Dalej: „Prezydent”.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

Gmina Knurów podjęła prawidłowe działania w celu realizacji postanowień uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego w sprawie wprowadzenia na obszarze województwa śląskiego ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw⁵ oraz wykonania zadań określonych w programach ochrony powietrza dla Województwa Śląskiego⁶. Działania zrealizowane przez Gminę Knurów w zakresie eliminacji ograniczenia emisji z instalacji na paliwa stałe o mocy do 1 MW, informacji oraz edukacji ekologicznej związanej z ochroną powietrza oraz kontroli przestrzegania zapisów uchwały antysmogowej i zakazu spalania odpadów przyczyniły się do poprawy jakości powietrza. Jednak działania w zakresie wymiany kotłów nie były w pełni skuteczne ze względu na to, że na terenie Gminy Knurów na dzień zakończenia kontroli w użytkowaniu pozostawały 962 kotły konieczne do wymiany.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli utrzymanie tempa likwidacji pozaklasowych kotłów na paliwa stałe z okresu objętego kontrolą (średnio 216 kotłów na rok) może być niewystarczające w stosunku do terminu całkowitej ich likwidacji, przewidzianego w uchwale antysmogowej, tzn. do 31 grudnia 2026 r., gdyż do całkowitej ich likwidacji Gmina potrzebowałaby 4,5 roku.

Gmina w latach 2018-2023 zrealizowała założenia POP z 2017 r. odnośnie do redukcji całkowitej emisji pyłu zawieszonego PM10⁷ oraz benzo(a)pirenu w PM10⁸ oraz założenia POP z 2020 r. odnośnie do powierzchni lokali, dla których dokonano zmiany sposobu ogrzewania.

W *Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Knurów na lata 2019-2023 z perspektywą do roku 2025*⁹ scharakteryzowana została jakość powietrza w Knurowie oraz określono zadania Gminy w celu jej poprawy. Gmina rzetelnie identyfikowała poziom zanieczyszczeń powietrza wykorzystując do tego stanowisko manualnego punktu pomiaru zanieczyszczenia powietrza Głównego Inspektora Ochrony Środowiska¹⁰ oraz czujniki zamontowane na budynkach trzech placówek oświatowych oraz Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Knurowie¹¹.

W 2015 r. Gmina Knurów przeprowadziła częściową inwentaryzację źródeł niskiej emisji, która obejmowała: zasoby spółdzielni mieszkaniowych, zasoby

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego nr V/36/1/2017 z dnia 7 kwietnia 2017 r. Dalej: „uchwała antysmogowa”.

⁶ W latach 2017-2024 Gmina Knurów była zaliczana do tzw. „Strefy Śląskiej” w ramach funkcjonujących w tym czasie *Programów ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mających na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji* z 2014 r. przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr IV/57/3/2014 z dnia 17 listopada 2014 r. oraz z 2017 r. przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego Nr V/47/5/2017 z dnia 18 grudnia 2017 r., jak również *Programu ochrony powietrza dla województwa śląskiego* z 2020 r. przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/21/12/2020 z dnia 22 czerwca 2020 r. aktualizowanego 20 listopada 2023 r. uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/62/8/2023. Dalej „POP” z adnotacją roku jego wprowadzenia.

⁷ Dalej: „PM10”.

⁸ Dalej: „B(a)P”.

⁹ Przyjęty uchwałą Rady Miasta Knurów nr V/60/2019 z dnia 27 lutego 2019 r. Dalej „POŚ”.

¹⁰ Dalej „GIOŚ”.

¹¹ Dalej „MOSiR”.

komunalne Gminy oraz budynki wspólnot mieszkaniowych. Baza Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków¹² na dzień przeprowadzania analizy danych¹³ była uzupełniona w 91,2% biorąc pod uwagę liczbę punktów adresowych z co najmniej jedną złożoną deklaracją do liczby punktów adresowych w Gminie zgodnych z Państwowym Rejestrem Granic¹⁴. W przypadku wszystkich 40 wybranych do szczegółowego badania deklaracji, czas ich wprowadzenia do bazy CEEB od momentu ich złożenia był zgodny z art. 27g ust. 5 ustawy z dnia 21 listopada 2008 r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz o centralnej ewidencji emisyjności budynków¹⁵ oraz art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 28 października 2020 r. o zmianie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów oraz niektórych innych ustaw¹⁶.

Kontrole rutynowe, jak również przeprowadzane w sytuacji powiadomienia Gminy przez Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego w Gliwicach¹⁷ o ryzyku wystąpienia przekroczenia II lub III poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu, w przypadku 98 poddanych szczegółowemu badaniu, były rzetelnie przeprowadzone przez Straż Miejską w Knurowie. Liczba ww. kontroli w latach 2017-2023 była zgodna z wymogami określonymi dla Strefy Śląskiej w POP. Straż Miejska niezwłocznie reagowała na zgłoszenia mieszkańców dotyczące niskiej emisji. W trakcie kontroli indywidualnych systemów grzewczych każdorazowo były kontrolowane: rodzaj spalnego paliwa stałego oraz urządzenie grzewcze w zakresie zgodności z uchwałą antysmogową. Nie były natomiast pobierane próbki popiołu lub opału, gdyż jak wyjaśnił Prezydent właściciele nieruchomości w każdym stwierdzonym przypadku przyjmowali kary za nieprzestrzeganie przepisów odnoszących się do spalania odpadów bądź niedopuszczalnego paliwa stałego. Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że dokonywanie pomiaru wilgotności drewna bez wilgotnościomierza, który zakupiono dopiero w 2024 r., mogło powodować niedokładne zweryfikowanie jakości paliwa.

Gmina Knurów zrealizowała działania informacyjne i edukacyjne zakładane w POŚ oraz w POP obowiązujących w okresie objętym kontrolą. W wyniku badania wszystkich przedstawionych przez kontrolowaną jednostkę wydatków poniesionych w latach 2017-2023, w zakresie działań informacyjnych i edukacyjnych, stwierdzono, że były one realizowane według zasad określonych w *Instrukcji w sprawie obiegu, kontroli i archiwizowania dokumentów finansowo-księgowych* oraz obowiązującej w Urzędzie procedury jakości *PJ- 04 Zakupy*, ponieważ nie podlegały ustawie z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych¹⁸. Wszystkie ww. wydatki zostały poniesione w sposób zapewniający uzyskanie najlepszych efektów w stosunku do poniesionych nakładów.

¹² Dalej „CEEB”.

¹³ 6 listopada 2024 r.

¹⁴ Dalej „PRG”.

¹⁵ Dz.U. z 2024 r. poz. 1446, dalej *ustawa o CEEB*.

¹⁶ Dz.U. z 2020 r. poz. 2127, dalej *ustawa o termomodernizacji*.

¹⁷ Dalej „PCZK”.

¹⁸ Dz. U. z 2024 r. poz.1320, dalej: *ustawa Pzp*. Do 31 grudnia 2020 r. obowiązywała ustawa z 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1843 ze zm.).

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe kontrolowanej działalności

OBSZAR

Realizacja działań w celu wdrożenia uchwały antysmogowej oraz wykonania zadań określonych w POP, związanych z wdrożeniem tej uchwały

Opis stanu
faktycznego

1. Identyfikacja problemu jakości powietrza związanego z niską emisją

1.1 Problem jakości powietrza w Knurowie został uwzględniony i szeroko opisany w POŚ opracowanym zgodnie z wymogiem art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska¹⁹. W POŚ została scharakteryzowana jakość powietrza w Knurowie oraz opisane planowane działania Gminy w celu jej poprawy. Wskazano również efekty realizacji dotychczasowego POŚ. Wśród zadań mających na celu poprawę jakości powietrza w Knurowie zawarto m.in.: ograniczanie niskiej emisji poprzez wymianę źródeł ogrzewania, poprawę efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, organizacja akcji społecznych związanych z ograniczaniem emisji zanieczyszczeń, jak również systematyczna kontrola uciążliwych źródeł zanieczyszczeń i rozwój lokalnego systemu informacyjnego w zakresie monitoringu jakości powietrza. Stosownie do art. 18 ust. 2 Prawa ochrony środowiska w 2021 r. oraz w 2023 r. został opracowany *Raport z wykonania POŚ* za lata 2019-2020 oraz 2021-2022. W raportach tych ujęto zrealizowane zadania oraz podano uzyskane efekty, dotyczące m.in. poprawy efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, organizacji akcji społecznych związanych z ograniczeniem emisji zanieczyszczeń, modernizacji indywidualnych i wspólnotowych kotłowni, rozwoju systemu informacyjnego dotyczącego monitoringu jakości powietrza.

(akta kontroli str. 14-100)

1.2 Dane o stanie jakości powietrza w Knurowie uzyskiwane były przede wszystkim z ostrzeżeń o złej jakości powietrza otrzymywanych z PCZK²⁰. Ponadto od 2009 r. Miasto uzyskiwało dane w zakresie zanieczyszczenia powietrza ze stacji pomiarowej²¹ GIOŚ obsługiwanej przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska²². W stacji dokonywano pomiaru zanieczyszczenia w postaci PM₁₀ oraz B(a)P. W Knurowie były również rozmieszczone cztery mierniki jakości powietrza: trzy na obiektach szkolnych oraz jeden na obiekcie sportowym. Mierniki te pełniły rolę edukacyjną, informując o bieżącym stanie jakości powietrza w zakresie PM₁₀ i PM_{2,5}. Trzy z nich były również dostępne za pośrednictwem aplikacji *mObywatel – Jakość powietrza*. Ponadto w 2019 r. Gmina Knurów zleciła profesjonalnej firmie usługę monitorowania niskiej emisji

¹⁹ Dz.U. z 2024 r. poz. 54 ze zm., dalej: *ustawa Prawo ochrony środowiska*.

²⁰ PCZK informacje o jakości powietrza otrzymywało z Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego, dalej: „WCZK”.

²¹ Stanowisko manualnego punktu pomiaru zanieczyszczenia powietrza usytuowane było przy ul. Jedności Narodowej 5.

²² Dalej: „WIOŚ”.

w celu rozpoznania z powietrza znacznej przestrzeni w poszukiwaniu budynków mieszkalnych emitujących dym, wytypowania budynków podlegających dalszej weryfikacji oraz wskazania na podstawie odczytów czujnika posesji, gdzie mogły być spalane odpady. Prezydent wyjaśnił również, że: *problemy dotyczące jakości powietrza w Knurowie identyfikowano także w aspekcie infrastrukturalnym poprzez analizy/przeglądy posiadanych zasobów komunalnych (tzw. substancji mieszkaniowej), a przede wszystkim obiektów użyteczności publicznej, pod kątem planowanych modernizacji źródeł ciepła i efektywności energetycznej obiektów.*

(akta kontroli str. 142-143, 152-391)

W kwestii pozyskiwania danych o jakości powietrza w Knurowie Prezydent wyjaśnił, że w ramach udziału knurowskich jednostek oświatowych w projekcie *Edukacyjna Sieć Antysmogowa*²³ na trzech budynkach szkolnych zainstalowane zostały mierniki czystości powietrza. Dodał również, że placówki oświatowe współpracowały z organizacją pozarządową *Gliwicki Alarm Smogowy*, która udostępniła materiały edukacyjne, plakaty o szkodliwym wpływie smogu na zdrowie dzieci i dorosłych oraz banery *Jak smog wpływa na nasze zdrowie*, które zostały zawieszone w widocznych miejscach na ogrodzeniach placówek oświatowych.

(akta kontroli str. 144, 701-707)

Kolejnym źródłem pozyskiwania danych o jakości powietrza było urządzenie zamontowane na budynku MOSiR. Urządzenie to Miasto otrzymało w 2022 r. w ramach współpracy z Polską Spółką Gazownictwa sp. z o.o.²⁴ w zakresie realizacji na terenie Knurowa projektu pt. *Przyłącz się, liczy się każdy oddech*. Pozyskane urządzenie służyło do pomiaru zanieczyszczenia powietrza i wskazywało stężenia pyłów PM10 i PM2,5.

(akta kontroli str. 647-655, 704-716, 753-754)

Jakość powietrza w Gminie Knurów w sezonie chłodnym (I i IV kwartał w okresie lat 2017-2024) była zauważalnie gorsza niż w sezonie wiosenno-letnim. Przykładowo w przypadku 2022 r. stężenie PM10 w I kwartale wynosiło średnio 35 µg/m³ oraz w IV kwartale 37 µg/m³ (przy 24 godzinnym okresie uśredniania), podczas gdy w II kwartale wynosiło 24 µg/m³, a 20 µg/m³ w III kwartale.

²³ Dalej „ESA”. Projekt realizowany był przez Państwowy Instytut Badawczy NASK we współpracy z Polskim Alarmem Smogowym. W ramach niego realizowano program informacyjny na rzecz czystego powietrza polegający na instalowaniu w szkołach i przedszkolach mierników pyłów zawieszonych, które stale monitorowały poziom zanieczyszczenia powietrza. Wyniki pomiarów pyłów PM10 i PM2,5 były na bieżąco aktualizowane i udostępniane na wyświetlaczu znajdującym się na terenie szkoły/przedszkola oraz na stronie esa.nask.pl. Na stronie ESA oprócz bieżących wskazań dostępne były również archiwalne dane z pomiarów. Ponadto na zewnątrz budynków szkół instalowane były wyświetlacze LED podające aktualną wartość stężenia pyłu PM2,5. Powyższe działania miały na celu informowanie nie tylko dla nauczycieli, uczniów i odprowadzających dzieci do szkoły rodziców, ale również całej społeczności lokalnej o jakości powietrza w ich bezpośrednim otoczeniu. Pozwalało to świadomie decydować o podejmowanych aktywnościach na zewnątrz w zależności od stopnia zanieczyszczenia powietrza. Informacje o jakości powietrza mogły również być istotnym elementem zajęć edukacyjnych prowadzonych przez nauczycieli w swoich placówkach oraz być wykorzystywane do dalszych analiz, przetwarzania i programowania.

²⁴ Miasto w 2018 r. zawarło stosowne porozumienie o współpracy. Dalej: „PSG”.

Podobnie w przypadku B(a)P w pyłe PM10 średnie stężenie w I i IV kwartale wynosiło 5 ng/m³, podczas gdy w II kwartale 2 ng/m³, a w III kwartale 1 ng/m³.

(akta kontroli str. 390-414)

Liczba dni w roku z przekroczonymi dopuszczalnymi stężeniami zanieczyszczeń PM10 była zgodna z krajową normą (wynoszącą 35 dni) tylko w 2020 r. (29 dni) i w 2023 r. (25 dni). W 2024 r. (do 30 września włącznie) liczba ww. dni wynosiła 10. Zgodnie z projektowanym poziomem normatywnym w nowelizacji Dyrektywy AAQD²⁵ dopuszczalna częstotliwość przekraczania projektowanego poziomu normatywnego w roku kalendarzowym mogła wynosić 18 dni, natomiast wytyczne WHO²⁶ określają ją na poziomie trzech do czterech dni w roku.

(akta kontroli str. 295-414)

Średnioroczny poziom zanieczyszczeń PM10 w Knurowie w okresie objętym kontrolą wynosił: 36,79 µg/m³ w 2017 r., 42 µg/m³ w 2018 r., 35,4 µg/m³ w 2019 r., 29,8 µg/m³ w 2020 r., 30,8 µg/m³ w 2021 r., 28,5 w 2022 r. i 22,4 µg/m³ w 2023 r.²⁷ Tym samym średnioroczne poziomy stężenia PM10 mieściły się (za wyjątkiem 2018 r.) w granicy dopuszczalnego stężenia, określonego w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu²⁸ wynoszącego 40 µg/m³, ale przekraczały poziom zalecany przez WHO wynoszący 10 µg/m³. Przez cały okres objęty kontrolą poziom stężenia PM10 w Knurowie przekraczał także zakładany poziom dopuszczalny określony w nowelizacji Dyrektywy AAQD wynoszący 20 µg/m³. Z powyższych danych wynika również, że średnioroczny poziom zanieczyszczeń PM10 w Knurowie zmniejszył się w 2023 r. o 39,1% w odniesieniu do 2017 r.

Średnioroczny poziom zanieczyszczeń B(a)P w Knurowie w okresie objętym kontrolą²⁹ wynosił: 7 µg/m³ w 2017 r., 7 µg/m³ w 2018 r., 7 µg/m³ w 2019 r., 5 µg/m³ w 2020 r., 3 µg/m³ w 2021 r., 3 µg/m³ w 2022 r., do 3 µg/m³ w 2023 r. i był wyższy od normy krajowej wynoszącej 1 µg/m³.

Z powyższych danych wynika, że średnioroczny poziom zanieczyszczeń B(a)P w Knurowie w okresie objętym kontrolą zmniejszył się o 57,1%, z poziomu 7 µg/m³ w 2017 r. do 3 µg/m³ w 2023 r.

(akta kontroli str. 295-414)

²⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/2881 z dnia 23 października 2024 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (wersja przekształcona) (Dz. U. UE. L. z 2024 r. poz. 2881). Zakładany termin osiągnięcia zakładanego poziomu dopuszczalnego to 2030 r. Jest to jeden z głównych aktów prawnych, który w bezpośredni sposób wpływa na sposób realizacji ochrony powietrza w krajach Wspólnoty Europejskiej. Dalej: *Dyrektywa AAQD*.

²⁶ Wytyczne Światowej Organizacji Zdrowia dotyczące jakości powietrza (ang. [WHO global air quality guidelines](https://www.who.int/publications-detail/WHO-global-air-quality-guidelines)); jest to seria publikacji WHO, które zawierają oparte na dowodach, niewiążące zalecenia dotyczące ochrony zdrowia publicznego przed niekorzystnymi skutkami zanieczyszczeń powietrza; najnowsze wytyczne opublikowane zostały w 2021 r.

²⁷ Dane na podstawie *Rocznych ocen jakości powietrza dla województwa śląskiego* udostępnionych przez GIOŚ (link: https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/current/station_details/archive/818#).

²⁸ Dz. U. z 2021 r., poz. 845, dalej: „rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń”.

²⁹ Dane na podstawie *Rocznych ocen jakości powietrza dla województwa śląskiego* udostępnionych przez GIOŚ (link: https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/current/station_details/archive/818#).

W opinii Prezydenta obecne ograniczenia i podejmowanie działania są wystarczające dla osiągnięcia parametrów jakości powietrza wymaganych obecnymi oraz projektowanymi normami. Prezydent wyjaśnił też, że: *Wprawdzie średnioroczny poziom zanieczyszczeń w gminie Knurów był wyższy od dolnego progu oszacowania ujętego w dyrektywie CAFE ($20 \mu\text{g}/\text{m}^3$), natomiast górny próg oszacowania wskazany w ww. dokumencie wynoszący $28 \mu\text{g}/\text{m}^3$ w latach 2023-2024 nie został przekroczony. Liczba dni z przekroczeniem dopuszczalnego stężenia zanieczyszczenia PM10 w 2020 r. wyniosła 29, w 2023 r. - 18 dni, a w 2024 r. (do 14.10.) zanotowano 10 dni z przekroczeniem. Poziom B(a)P zmniejszył się z $7,4 \text{ ng}/\text{m}^3$ w 2017 do $2,6 \text{ ng}/\text{m}^3$ w 2023 r., a w 2024 r. (do 14.10) wyniósł $1,5 \text{ ng}/\text{m}^3$. Biorąc pod uwagę powyżej wykazane spadki poziomu zanieczyszczeń, przyjmując podobne tempo wymiany kotłów na terenie Knurowa, podejmowane przez Gminę działania przypuszczalnie pozwolą na uzyskanie dopuszczonych przez przepisy poziomów w okresie 2 lat. Gmina już osiągnęła wymagany przepisami poziom $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ dla PM10 i wartości zbliżają się do planowanego w 2030 r. poziomu $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ dla stężenia średniorocznego. Liczba dni z przekroczeniem w 2023 r. oraz w badanym okresie 2024 r. mieści się w obecnie obowiązujących normach oraz normach planowanych od 2030 r. (18 dni/rok). Tempo spadku w ostatnich latach stężenia dla B(a)P pozwala przypuszczać, że również poziom tego zanieczyszczenia zbliży się do wymaganej normy $1 \text{ ng}/\text{m}^3$. Prezydent wskazał również na wpływ sąsiadujących z Knurowem gmin wiejskich na jakość powietrza w Gminie Knurów, gdyż na ich terenie dominują indywidualne źródła ciepła na paliwa stałe.*

(akta kontroli str. 754-755)

2. Działania podejmowane przez Miasto w celu pełnego wdrożenia wymagań uchwał antysmogowych, w tym działania na rzecz ograniczenia niskiej emisji określone w obowiązującym na terenie województwa śląskiego POP

2.1. Na terenie Gminy Knurów w okresie 2017-2024 nie wprowadzono miejscowych ograniczeń i zakazów odnośnie zanieczyszczania powietrza. Zgodnie z obowiązkiem określonym w POP z 2014 r. dla wójtów i burmistrzów gmin w strefie śląskiej, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Miasta Knurów z 2016 r.³⁰ ustalono w zakresie ochrony powietrza stosowanie instalacji opartych na wysokosprawnych technikach spalania paliw (§ 20 pkt 4) i zaopatrzenie w energię ciepłą ze źródeł centralnych oraz poprzez ogrzewanie elektryczne, jak również stosowanie indywidualnych instalacji c.o. w tym: kotłownie gazowe, olejowe, na paliwa stałe o wysokiej sprawności urządzeń grzewczych (§ 31 ust. 1 pkt 8). Z kolei w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Miasta Knurów z 2020 r.³¹ w zakresie zaopatrzenia obiektów w ciepło wskazano zaopatrzenie ze źródeł centralnych (z sieci istniejącej lub poprzez budowę takowej) oraz dopuszczono stosowanie indywidualnych rozwiązań spełniających wymagania odrębnych przepisów (§ 4 pkt 5).

Ponadto Prezydent wyjaśnił, że *na obszarze Miasta Knurów nie została wprowadzona >>lokalna<< uchwała antysmogowa, określająca bardziej*

³⁰ Uchwała Rady Miasta Knurów NR XXVI/340/16 z dnia 16 listopada 2016 r.

³¹ Uchwała Rady Miasta Knurów NR XXIII/279/22020 z dnia 17 kwietnia 2020 r.

rygorystyczne wymagania sprzyjające poprawie jakości powietrza niż uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego.

(akta kontroli str. 144-145, 426-431)

Uchwała antysmogowa³² wprowadziła na terenie całego województwa śląskiego zakaz eksploatacji instalacji, w których następuje spalanie paliw stałych dostarczających ciepło do systemu centralnego ogrzewania, jeżeli nie spełniają one minimum standardu emisyjnego zgodnego z klasą 5 pod względem granicznych wartości emisji zanieczyszczeń według normy PN-EN 303-5:2012. Zakaz obowiązywał od 1 września 2017 r. z wyjątkiem instalacji, których eksploatacja rozpoczęła się przed 1 września 2017 r. W przypadku instalacji eksploatowanych w okresie:

- powyżej 10 lat od daty ich produkcji lub nieposiadających tabliczki znamionowej zakaz wprowadzono od 1 stycznia 2022 r.,
- od 5 do 10 lat od daty ich produkcji od 1 stycznia 2024 r.,
- poniżej 5 lat od daty ich produkcji od 1 stycznia 2026 r.,
- instalacji spełniających wymagania w zakresie emisji zanieczyszczeń określonych dla klasy 3 lub 4 według normy PN-EN 303-5:2012 od 1 stycznia 2028 r.

Zakres uchwały obejmował również ograniczenia dotyczące rodzaju spalanych paliw. Zakazane zostało stosowanie w instalacjach, w których następuje spalanie paliw stałych:

- węgla brunatnego oraz paliw stałych produkowanych z wykorzystaniem tego węgla,
- mułów i flotokoncentratów węglowych oraz mieszanek produkowanych z ich wykorzystaniem,
- paliw, w których udział masowy węgla kamiennego o uziarnieniu poniżej 3 mm wynosi więcej niż 15%,
- biomasy stałej, której wilgotność w stanie roboczym przekracza 20%.

W przypadku urządzeń, które wydzielają ciepło lub wydzielają ciepło i przenoszą je do innego nośnika zakazano eksploatacji urządzeń, które nie spełniają minimalnych poziomów sezonowej efektywności energetycznej lub norm emisji zanieczyszczeń dla sezonowego ogrzewania pomieszczeń określonych w punkcie 1 i 2 załącznika do Rozporządzenia Komisji UE 2015/1185 z dnia 24 kwietnia 2015 r.³³.

2.2. i 2.4. Gmina Knurów podejmowała szereg działań określonych dla strefy śląskiej prowadzących do ograniczenia niskiej emisji, wynikających z obowiązujących w okresie objętym kontrolą POP.

W zakresie ograniczania emisji z instalacji na paliwa stałe o mocy do 1MW oraz poprawy efektywności energetycznej działania realizowane były zarówno w prywatnym jak i należącym do gminy sektorze socjalno-bytowym,

³² https://bip.slaskie.pl/sejmik_wojewodztwa/sesje_sejmiku/uchwaly/uchwala-sejmiku-nr-v3612017-z-dnia-2017-04-07.html; <https://powietrze.slaskie.pl/content/uchwala-sejmiku-nr-v3612017>
(uzasadnienie do uchwały)

³³ w sprawie wykonania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady UE 2009/125/WE w odniesieniu do wymogów dotyczących ekoprojektu dla miejscowych ogrzewaczy pomieszczeń na paliwo stałe. W przypadku gdy eksploatacja rozpoczęła się przed 1 września 2017 r. zakaz obowiązywał od 1 stycznia 2023 r., chyba że instalacje te osiągają sprawność cieplną na poziomie, co najmniej 80% lub zostaną wyposażone w urządzenie redukujące emisję pyłu do wartości określonych w pkt. 2 lit. a załącznika do rozporządzenia UE 2015/1185.

jak i w obiektach użyteczności publicznej. Prezydent wyjaśnił, że działania te miały na celu zastąpienie niskosprawnych kotłów na paliwa stałe poprzez:

- podłączenie budynków do sieci ciepłowniczej,
- zastąpienie starych kotłów kotłami gazowymi, węglowymi (spełniającymi wymagania ekoprojektu, na biomasę bądź min. V kategorii),
- pompami ciepła lub elektrycznymi źródłami ciepła.

W okresie objętym kontrolą Rada Miasta Knurów przyjęła uchwały³⁴ w sprawie określenia zasad przyznawania osobom fizycznym i wspólnotom mieszkaniowym dofinansowania ze środków budżetu gminy na inwestycje z zakresu ochrony środowiska, mających na celu ograniczenie zanieczyszczenia powietrza. W opinii Prezydenta powyższe uchwały były zachętą do wymiany niskosprawnych źródeł ciepła na nowe.

W 2021 r. na podstawie zawartego 24 maja 2021 r. porozumienia z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Katowicach³⁵ uruchomiono i prowadzono punkt konsultacyjno-informacyjny, dla mieszkańców w ramach programu priorytetowego Czyste Powietrze³⁶, który zamknięto z dniem rozwiązania porozumienia 11 maja 2022 r.

Wyjaśniając powód rozwiązania porozumienia z WFOŚiGW Naczelnik Wydziału Gospodarki Komunalnej, Restrukturyzacji i Ochrony Środowiska Urzędu³⁷ stwierdziła: *Rozwiązanie porozumienia (...) spowodowane było znacznym spadkiem zainteresowania punktem konsultacyjno-informacyjnym. W związku z powyższym dalsze ponoszenie kosztów związanych z prowadzeniem punktu, obciążających również Gminę, stało się bezzasadne. Zmniejszające się zainteresowanie punktem prawdopodobnie związane było z aktualizacją programu Czyste Powietrze, która umożliwiła składanie wniosków online, co stało się powszechne i dostępne. Pomimo rozwiązania porozumienia i zakończenia działalności punktu konsultacyjno-informacyjnego mieszkańcy Knurowa byli i są nadal informowani o możliwości skorzystania z dofinansowania wymiany źródeł ogrzewania w ramach programu Czyste Powietrze, z czego wciąż korzystają.*

W latach 2022-2023 Gmina Knurów, w ramach projektu Czyste Powietrze-wymiana źródeł ciepła w indywidualnych gospodarstwach domowych w Gminie Knurów - etap I i etap II udzielała wsparcia w postaci dotacji na likwidację niskosprawnych urządzeń grzewczych w budynkach mieszkalnych jednorodzinnych wraz z zakupem urządzeń spełniających obowiązujące wymagania emisyjności.

Prezydent wyjaśnił, że: *mając na uwadze najuboższych mieszkańców naszego miasta gmina w 2019 r. podjęła kroki mające na celu przystąpienie do rządowego programu STOP SMOG. Jednak na podstawie zebranych wstępnych deklaracji uczestnictwa miasto nie spełniło warunków i nie zakwalifikowało się do udziału w programie z uwagi na niespełnienie podstawowego warunku jakim było*

³⁴ Uchwały Nr: XXIX/388/17 z dnia 15 lutego 2017 r., XXIII/285/2020 z dnia 17 kwietnia 2020 r., LIII/668/2022 z dnia 20 kwietnia 2022 r. i LXXXII/998/2024 z dnia 17 stycznia 2024 r.

³⁵ Dalej „WFOŚiGW”.

³⁶ Punkt zakończył działalność w sierpniu 2022 r. Wydatki związane z działaniem punktu wyniosły 43 860,12 zł. w tym koszty dodatkowego wynagrodzenia pracownika 11 440,07 zł.

³⁷ Dalej „Wydziału GKRIOS”.

zapewnienie realizacji przedsięwzięć niskoemisyjnych w co najmniej 2% budynków mieszkalnych jednorodzinnych na obszarze Gminy, (w przypadku Knuruwa w co najmniej 50 takich budynkach)³⁸. W 2022 r. Gmina Knurów ponownie podjęła działania związane z przystąpieniem do programu STOP SMOG, jednak z braku chętnych mieszkańców do wzięcia udziału w w/w projekcie odstąpiono od zawarcia umowy.

W 2023 r. chcąc aplikować o środki w ramach Programu Priorytetowego *Ciepłe Mieszkanie* realizowanego przez WFOŚiGW Urząd przygotował i przeprowadził wśród mieszkańców ankietę. Prezydent wyjaśnił, że ze względu na nikłe zainteresowanie programem³⁹ nie złożono wniosku do WFOŚiGW.

(akta kontroli str. 145-147, 442-452, 690-695, 1082)

Miasto od 2020 r. prowadziło działania mające na celu rozbudowę sieci gazowej na terenie Gminy Knurów. W tym celu wielokrotnie zwracało się do PSG o ujęcie w planie inwestycyjnym spółki tego przedsięwzięcia. PSG nie wyraziło jednak zainteresowania rozbudową sieci tłumacząc się m.in.: *niekorzystnymi wynikami analiz ekonomicznych* odnoszącymi się do proponowanych inwestycji. Prezydent wyjaśnił, że do września 2024 r. do części terenu Knuruwa gaz został doprowadzony.

(akta kontroli str. 452-465, 648, 695, 708-716)

W zakresie edukacji ekologicznej związanej z ochroną powietrza Gmina Knurów publikowała na łamach prasy lokalnej artykuły edukacyjne uświadamiające mieszkańcom zagrożenia dla zdrowia, jakie niesie za sobą zanieczyszczanie powietrza poprzez spalanie odpadów oraz stosowanie paliw niskiej jakości. Działania edukacyjne realizowane były także przez placówki oświatowe (dla rodziców i dzieci) oraz podczas wykładów w ramach *Knurowskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku*.

W trzech szkołach na terenie Knuruwa zainstalowane zostały mierniki czystości powietrza wraz z wyświetlaczami informacji o stanie jakości powietrza, a w ramach funkcjonującego na terenie gminy punktu *Czyste powietrze* prowadzone były spotkania informacyjne o wymogach uchwały antysmogowej oraz przekazywane były ulotki z informacjami z zakresu ochrony powietrza.

Na oficjalnej stronie internetowej Gminy, w zakładce *Ochrona środowiska/Jakość powietrza* zamieszczone zostały linki do stron, na których znajdowały się aktualne dane dotyczące jakości powietrza i stopnie zagrożenia zanieczyszczeniem powietrza.

(akta kontroli str. 146-147, 645-665, 701-707, 1086-1087)

W okresie objętym kontrolą w Knurowie były przeprowadzane przez Straż Miejską kontrole przestrzegania zapisów uchwały antysmogowej oraz zakazu spalania odpadów, co zostało szerzej opisane w pkt. 6 niniejszego wystąpienia.

³⁸ Jedynie 24 potencjalnych beneficjentów spełniało kryteria programu rządowego realizowanego w ramach nowelizacji ustawy z dnia 21 listopada 2008r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów (Dz.U. z 2024 r. poz.1446).

³⁹ W miesiącach: kwiecień – maj została przeprowadzona ankietą wśród mieszkańców, poprzedzona akcją informacyjną. Mieszkańcy pobrali 101 ankiet, a zwrócono zaledwie dwie wypełnione ankiety (w tym jedna była wypełniona nieprawidłowo).

2.3. Gmina Knurów współpracowała z sąsiednimi gminami w ramach porozumienia 2017 r. *Klaster Energii - Przyjazna energia w powiecie gliwickim*⁴⁰. *Klaster* tworzyły gminy powiatu gliwickiego⁴¹, Powiat Gliwicki oraz partnerzy produkujący energię ze źródeł odnawialnych. Celem ww. porozumienia było m.in.: wspólne działanie na rzecz likwidacji niskiej emisji, optymalizacja wykorzystania lokalnie dostępnych zasobów energetycznych, planowanie i realizacja inwestycji w zakresie wytwarzania energii elektrycznej z odnawialnych źródeł i równoważenia zapotrzebowania na energię. *Klaster* stanowił platformę pozyskiwania środków finansowych na wspólne projekty inwestycyjne, badania naukowe oraz rozwój nowoczesnych praktyk, technologii i rozwiązań zbieżnych z celami porozumienia.

(akta kontroli str. 148, 466-473, 1067-1078)

2.5. Gmina Knurów osiągnęła efekty ekologiczne, zakładane w POP z 2017 r. dla Strefy Śląskiej Województwa Śląskiego. W wyniku realizacji działań mających na celu ograniczenie niskiej emisji w latach 2017-2021 całkowita redukcja emisji PM10 wyniosła łącznie 58,13 Mg, pyły PM2,5 łącznie 47,76 Mg, natomiast B(a)P łącznie 0,027 Mg przy założeniach określonych w tym POP (odpowiednio): 13,73 Mg, 10,64 mg i 0,005 Mg.

W latach 2022-2023 całkowita redukcja emisja pyłu PM10 wyniosła łącznie 34 Mg, PM 2,5 łącznie 33,53 Mg, natomiast B(a)P łącznie 0,019 Mg przy założeniach określonych w POP z 2017 r. (odpowiednio): 41,15 Mg, 31,92 mg i 0,015 Mg.

W okresie 2017-2023 łączna redukcja całkowita emisji wybranych zanieczyszczeń wyniosła w przypadku: PM10 - 92,13 Mg (przy założeniu na cały ww. okres 54,88 Mg), PM2,5 - 81,29 (42,56 Mg) oraz B(a)P - 0,046 Mg (0,02 Mg).

W pełni został osiągnięty założony w POP z 2020 r. efekt rzeczowy w zakresie powierzchni lokali, dla których dokonano zmiany sposobu ogrzewania. Łącznie w latach 2020-2023 sposób ogrzewania wymieniono w lokalach o łącznej powierzchni 111 939 m² przy założeniach dla tego okresu wynoszących łącznie 18 340 m².

(akta kontroli str. 101-136, 474-533, 1091)

2.6. WFOŚiGW corocznie przysyłał do Urzędu informację o wymienionych w Gminie Knurów kotłach na węgiel. W wyniku szczegółowego badania sprawozdań z realizacji POP oraz wybranej z ww. informacji próby nieruchomości⁴² stwierdzono, że wszystkie wymienione kotły w ramach wybranej próby były uwzględnione w ww. sprawozdaniach. Ponadto stwierdzono, że w sprawozdaniach z lat 2018-2023 w podawanych liczbach

⁴⁰ W 2018 r. porozumienie otrzymało z Ministerstwa Energii Certyfikat Pilotażowego Klastra Energii dla inicjatyw klastrowych.

⁴¹ Porozumienie w dniu 28 września 2017 r. podpisały Gminy (Knurów, Pilchowice, Sośnicowice, Toszek, Rudziniec, Pyskowice, Wielowieś i Gierałtowice) oraz cztery przedsiębiorstwa i jedno biuro projektów. Dalej: *Klaster*.

⁴² Do badania wybrano 132 adresy nieruchomości, w tym 57 stanowiły wszystkie dotacje ujęte w sprawozdaniach z POP za lata 2018-2020, natomiast za lata 2021-2023 badaniem objęto próbę 75 zapisów (po 25 pierwszych zapisów w zestawieniu WFOŚ z każdego roku).

wymienionych kotłów uwzględniano ilości zrealizowane w ramach programu *Czyste powietrze*.

(akta kontroli str. 510-533, 574-641, 1053)

2.7. W kwestii kontroli przeprowadzonych przez WIOŚ Prezydent wyjaśnił, że: *Miasto Knurów było kontrolowane przez WIOŚ w 2018 r. (od 11.07.2018 r. do 02.08.2018 r.) w zakresie realizacji programów ochrony powietrza i planów działań krótkoterminowych. Kontrola wykazała nieprawidłowości w postaci niedotrzymania terminów realizacji w latach 2015-2017, zadań określonych w Planie Działań Krótkoterminowych Programu Ochrony Powietrza (...) z dnia 17 listopada 2014 r. tj. nieinformowanie społeczeństwa o ryzyku wystąpienia przekroczeń lub ich wystąpieniu, w tym nieprzekazywanie dodatkowych informacji dla dyrektorów placówek opiekuńczych, żłobków, przedszkoli, placówek pomocy społecznej o wskazanym ograniczeniu długotrwałego przebywania podopiecznych na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na wysokie stężenia zanieczyszczeń oraz brak podjęcia kontroli palenisk domowych w zakresie przestrzegania zakazu spalania odpadów. W związku z powyższym Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Katowicach wydał decyzję Nr 17/2018 z dnia 06.11.2018 r. wymierzającą Prezydentowi Miasta Knurów administracyjną karę pieniężną. Prezydent [po zapłaceniu kary – przyp. kontrolującego] wniósł odwołanie od decyzji do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska⁴³, a w wyniku utrzymania w mocy przez GIOŚ zaskarżonej decyzji Prezydent Miasta Knurów wniósł skargę do Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie⁴⁴.*

(akta kontroli str. 148-149, 432-434, 1088)

Naczelnik Wydziału Spraw Obywatelskich i Zarządzania Kryzysowego Urzędu oświadczył, że niezależnie od toczących się spraw odwoławczych (w GIOŚ, a następnie w NSA) zalecenia pokontrolne w zakresie przekazywania dodatkowych informacji dla dyrektorów podległych samorządowi oraz innych niepublicznych placówek opiekuńczych, żłobków, przedszkoli, placówek pomocy społecznej o wskazanym ograniczeniu długotrwałego przebywania podopiecznych na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na wysokie stężenia zanieczyszczeń było realizowane przez pracowników Referatu Zarządzania Kryzysowego Wydziału Spraw Obywatelskich i Zarządzania Kryzysowego Urzędu do momentu zmiany w POP z 2020 r. Planu Działań Krótkoterminowych. Od tej zmiany powyższy obowiązek informacyjny realizowało PCZK⁴⁵. Naczelnik dodał, że Urząd przygotował i aktualizuje z PCZK szczegółową listę adresową instytucji, które należy powiadomić w razie ogłoszenia II bądź III poziomu ostrzegania.

(akta kontroli str. 1088)

⁴³ Dalej „GIOŚ”.

⁴⁴ Sygnatura akt III OSK 4668/21.

⁴⁵ Zgodnie bowiem z PDK 2020 PCZK przekazuje informacje dla dyrektorów placówek ochrony zdrowia na administrowanym terenie (o możliwości wystąpienia większej ilości przypadków nagłych z powodu wysokich stężeń zanieczyszczeń) oraz dla dyrektorów placówek opiekuńczych, żłobków, przedszkoli, placówek pomocy społecznej (o wskazanym ograniczeniu długotrwałego przebywania podopiecznych na otwartej przestrzeni w celu uniknięcia narażenia na wysokie stężenia zanieczyszczeń).

W Knurowie głównym źródłem informacji o stanie jakości powietrza była oficjalna strona internetowa Urzędu (zakładka *Jakość powietrza*), a także urządzenia wizualne rozmieszczone na terenie miasta na budynkach trzech szkół podstawowych oraz MOSiR-u. Ponadto, osoby posiadające aplikację *mObywatel* mogły sprawdzić stan zanieczyszczenia powietrza w zakładce *Usługi* – *Jakość powietrza*, wybierając interesujący ich punkt pomiarowy z terenu Knurowa.

(akta kontroli str. 753-754, 1037)

3. Podejmowanie działań mających na celu zapewnienie realizacji postanowień uchwał dotyczących wyeliminowania z użytkowania kotłów na paliwo stałe nieodpowiedniej klasy i ich skuteczność

3.1. W założeniach do *Planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla Gminy Knurów*⁴⁶ została zawarta częściowa inwentaryzacja źródeł niskiej emisji. Dokument obejmował zasoby spółdzielni mieszkaniowych, zasoby komunalne Gminy Knurów oraz budynki wspólnot mieszkaniowych. Określał także sposób ogrzewania budynków z wyszczególnieniem adresu, bez wskazania ilości i charakterystyki źródeł ciepła. Prezydent wyjaśnił, że informacje o zainstalowanych źródłach ciepła w zabudowach jednorodzinnych pozyskiwano podczas kontroli indywidualnych systemów grzewczych przeprowadzanych przez Straż Miejską oraz w wyniku składanych przez mieszkańców wniosków o uzyskanie dofinansowania do wymiany źródła ciepła. Dodał również, że: *w 2019 r. Urząd prowadził czynności związane z ustaleniem potencjalnych beneficjentów programu STOP SMOG, w wyniku których zebrano 138 deklaracji zawierających dane stanowiące inwentaryzację źródeł ciepła dla części nieruchomości zlokalizowanych na terenie Gminy Knurów. Odnosząc się do obowiązku przeprowadzenia inwentaryzacji źródeł niskiej emisji zawartego w POP z 2014 r. stwierdził, że już w kolejnym POP z 2017 r. odstąpiono od tego obowiązku. W jego opinii trzyletni okres był zbyt krótki na przeprowadzenie takiej inwentaryzacji na terenie Gminy Knurów.*

(akta kontroli str. 1007-1027)

Prezydent wyjaśnił również, że Gmina przed wprowadzeniem systemu CEEB nie dysponowała pełnymi, zweryfikowanymi informacjami o punktach adresowych, w których jedynym źródłem ciepła były urządzenia na paliwo stałe. W trakcie kontroli ustalono, że Gmina była w stanie samodzielnie generować dane/raporty z CEEB wskazujące liczbę kotłów według poszczególnych klas i punktów adresowych.

(akta kontroli str. 149, 1007-1008, 1035-136)

W opinii Prezydenta baza CEEB jest przydatna w realizacji zadań na rzecz ochrony powietrza, wdrażania uchwał antysmogowych i planowania kontroli. Przykładowo wskazał, że na podstawie raportów z CEEB można wytypować do kontroli nieruchomości wyposażone w instalację spalania paliw stałych, w ramach realizacji obowiązku wymiany urządzeń grzewczych określonym w uchwale antysmogowej (§ 4 i § 5 w zw. z § 8 tej uchwały). Ponadto, pozyskane dane z CEEB pozwalały na kierowanie działań informacyjnych pod konkretny

⁴⁶ Przyjęty uchwałą nr XVI/203/15 Rady Miasta Knurów z dnia 16 grudnia 2015 r.

adres. Baza ta umożliwiała także śledzenie postępu w usuwaniu starych kotłów na paliwa stałe oraz była pomocna podczas planowania środków w budżecie gminy na zadania związane z dofinansowywaniem przedsięwzięć związanych z ochroną powietrza.

(akta kontroli str. 149-150)

3.2. i 3.3. W Knurówie w okresie objętym kontrolą zlikwidowano łącznie 1183 kotły na węgiel, z czego:

- 102 kotły pozaklasowe w 2017 r.;
- 161 kotłów pozaklasowe w 2018 r.;
- 143 kotły pozaklasowe w 2019 r.;
- 156 kotłów pozaklasowych oraz dwa kotły klasy III w 2020 r.;
- 195 kotłów pozaklasowych, dwa kotły klasy III oraz jeden kocioł klasy IV w 2021 r.;
- 273 kotły pozaklasowe, 11 kotłów klasy III, siedem kotłów klasy IV i dwa kotły klasy V w 2022 r.;
- 107 kotłów pozaklasowych, cztery kotły klasy III, pięć kotłów klasy IV i dwa kotły V klasy w 2023 r.;
- 16 kotłów pozaklasowych, jeden kocioł klasy III i dwa kotły klasy IV do 30 września 2024 r.

Na dzień 1 lipca 2024 r. w Knurówie w dalszym ciągu w użytkowaniu pozostawały 962 kotły na paliwa stałe poniżej klasy V i ekoprojektu⁴⁷, w tym: 588 poniżej klasy III (lub z brakiem informacji), 223 kotły z III klasy oraz 151 kotłów IV klasy.

(akta kontroli str. 688, 717-722)

3.4. W latach 2017-2023 wymieniono 1183 kotły węglowe na: 558 kotłów gazowych, 253 kotły węglowe, 231 pompy ciepła, 95 kotłów na pelet, 25 elektrycznych źródeł ogrzewania, dwa kotły olejowe, a w 18 przypadkach nieruchomości podłączono do sieci c.o. W latach 2018 oraz 2020-2022 kotły węglowe najczęściej zastępowano kotłami gazowymi (odpowiednio: 78, 125, 106 i 112). Z kolei w latach 2017 i 2019 kotły węglowe zastępowano również kotłami węglowymi wyższej klasy, natomiast w 2023 r. w 53 przypadkach zamiennikiem była pompa ciepła, a w 52 przypadkach kocioł gazowy⁴⁸.

W 348 przypadkach kotły na paliwo stałe zostały wymienione na inne kotły tego rodzaju o wyższym standardzie, z czego 253 na węglowy, a 95 na pelet.

(akta kontroli str. 688-690, 722)

3.5. i 3.11. W celu znaczącego ograniczenia udziału kotłów pozaklasowych (poniżej klasy 3) w łącznej liczbie kotłów na paliwa stałe, Gmina Knurów udzielała dofinansowania na inwestycje z zakresu ochrony środowiska, w tym na ochronę powietrza. Dofinansowania były przyznawane na podstawie uchwał Rady Miasta Knurów w sprawie określenia zasad przyznawania osobom fizycznym

⁴⁷ Wg stanu na 6 listopada 2024 r. liczba kotłów węglowych będących w użytkowaniu w Knurówie poniżej V klasy i ekoprojektu wynosiła 792.

⁴⁸ Przyczyną takiej sytuacji był brak możliwości rozwoju sieci gazowniczej w Knurówie.

i wspólnotom mieszkaniowym dofinansowania ze środków budżetu gminy. Można je było otrzymać na: podłączenie budynku mieszkalnego lub lokalu mieszkalnego do sieci ciepłej, zakup niskoemisyjnych urządzeń grzewczych (tj. kotłów c.o.: elektrycznych, gazowych, olejowych, na paliwa stałe - od 2024 r. tylko opalane biomasą) oraz na zakup urządzeń do wytwarzania energii ciepłej ze źródeł odnawialnych. Łącznie w latach 2017-2024 (do 30 września) udzielono z budżetu Gminy 751 dofinansowań na łączną kwotę 4 436,9 tys. zł⁴⁹.

Prezydent podał także, że Gmina Knurów sięgnęła po wielomilionowe dofinansowanie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020, dzięki któremu wykonano prace termomodernizacyjne wraz ze zmianą sposobu ogrzewania i likwidacją niskiej emisji w 13 budynkach mieszkalnych powstałych na początku XX wieku. W ramach podjętych działań wykonywane były przede wszystkim termomodernizacje budynków, przebudowy lokali oraz wymiany istniejących w nich źródeł ciepła. Łącznie, dzięki ww. dofinansowaniom w latach 2017-2023 zlikwidowano 259 pieców węglowych. Poniesione przez Gminę na realizację ww. przedsięwzięć wydatki ze środków własnych w latach 2017-2022 wyniosły łącznie 21 666,7 tys. zł⁵⁰.

W latach 2021-2022 w Knurowie funkcjonował punkt konsultacyjno-informacyjny w ramach programu *Czyste Powietrze*. W wyniku jego działalności w 2021 r. mieszkańcy Gminy Knurów złożyli do WFOŚiGW łącznie 57 wniosków, a w kolejnym 75 wniosków o dofinansowanie wymiany kotłów węglowych. Prezydent wyjaśnił, że po rozwiązaniu porozumienia z WFOŚiGW, w ramach którego funkcjonował ww. punkt, pracownik Urzędu nadal udzielał wsparcia merytorycznego mieszkańcom, co w efekcie przełożyło się na udzielenie 188 dofinansowań w 2022 r. w ramach programu *Czyste Powietrze*.

W latach 2022-2023 w wyniku wsparcia udzielonego przez Gminę Knurów w ramach projektu *Czyste Powietrze- wymiana źródeł ciepła w indywidualnych gospodarstwach domowych w Gminie Knurów - Etap I i Etap II* zlikwidowano sześć kotłów węglowych, które zastąpiono dwoma Odnawialnymi Źródłami Energii⁵¹ oraz czterema kotłami gazowymi z podłączeniem do sieci gazowej. Dofinansowanie Gminy wyniosło 203,1 tys. zł.

(akta kontroli str. 442-448, 690-695)

3.6. Przy utrzymanym średnim tempie wymiany w latach 2018-2023 kotłów na paliwo stałe w Knurowie wynoszącym 216 kotłów/rok, w terminie przewidzianym w uchwale antysmogowej, tj. do 31 grudnia 2027 r., nie będzie możliwe na terenie Gminy Knurów wyeliminowanie wszystkich kotłów poniżej V klasy, gdyż wg CEEB na dzień 1 lipca 2024 pozostała do wymiany liczba kotłów na paliwa stałe poniżej V klasy wynosiła 962. Wskazuje to jednocześnie, że przy

⁴⁹ W poszczególnych latach udzielono następujące ilości dotacji: 2017 r. - 102 na łączną kwotę 505 405,22 zł, 2018 r. - 118 na łączną kwotę 589 539,84 zł, 2019 r. - 127 na łączną kwotę 669 798,93 zł, 2020 r. - 66 na łączną kwotę 410 869,89 zł, 2021 r. - 91 na łączną kwotę 557 500,83 zł, 2022 r. - 149 na łączną kwotę 1 052 916,84 zł, 2023 r. - 79 na łączną kwotę 515 585,34 zł oraz w 2024 r. (do 30 września) - 19 na łączną kwotę 135 257,29 zł.

⁵⁰ Poniesione koszty własne przez Gminę Knurów w poszczególnych latach objętych kontrolą (odpowiednio): 723 318,56 zł, 2 324 256,42 zł, 5 401 682,78 zł, 7 948 615,49 zł, 4 604 567,63 zł, 662 212,70 zł. W 2023 r. wymiana źródeł ciepła nie była dofinansowana przez Gminę.

⁵¹ Dalej „OZE”.

utrzymaniu dotychczasowego przeciętnego tempa wymiany kotłów na paliwa stałe w Knurowie, proces ten zakończy się ok. 2029 r.

(akta kontroli str. 722)

W opinii Prezydenta tempo wymiany wysokoemisyjnych kotłów na terenie Knuruwa zostanie utrzymane bądź nieznacznie spadnie. Argumentując powyższą opinię stwierdził, że na spadek ilości wymienionych kotłów w 2023 r. wpływ miała: niestabilna sytuacja geopolityczna spowodowana konfliktami zbrojnymi na świecie oraz doniesienia prasowe o braku od 1 stycznia 2025 r. dofinansowania do indywidualnych kotłów zasilanych gazem ziemnym (najczęściej wybieranych przez mieszkańców Knuruwa), jak również groźba dalszych podwyżek cen gazu czy energii w związku z planowanym wdrożeniem w 2027 r. systemu „ETS 2”. Zdaniem Prezydenta powyższe uwarunkowania nie zachęcają właścicieli nieruchomości do inwestowania w ekologiczne źródła ogrzewania. Zwrócił jednak uwagę, że zbliżający się kolejny termin ograniczeń w zakresie eksploatacji instalacji, określony uchwałą antysmogową, tzn. 31 grudnia 2025 r. oraz działania podejmowane przez Gminę zmotywują właścicieli nieruchomości do wymiany urządzeń grzewczych na niskoemisyjne.

(akta kontroli str. 751-752)

Najwyższa Izba Kontroli wskazuje na istotność eliminacji kotłów niespełniających odpowiednich norm nie tylko ze względu na ochronę środowiska, ale przede wszystkim ze względu na ochronę zdrowia mieszkańców Knuruwa. W związku z tym, że do zadań własnych gminy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 1 i 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁵², należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie spraw ochrony środowiska i ochrony zdrowia, Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że Urząd powinien zintensyfikować podejmowane dotychczas pozytywne działania, celem pełnego wdrożenia postanowień uchwały antysmogowej.

3.7. W 2019 r., mając na uwadze najuboższych mieszkańców Knuruwa, Gmina w celu przystąpienia do rządowego programu *STOP SMOG*⁵³ podjęła czynności związane z ustaleniem potencjalnych beneficjentów tego programu. Prezydent wyjaśnił, że w wyniku weryfikacji 138 wstępnych deklaracji uczestnictwa w programie, 24 z nich zostało do niego zakwalifikowanych. W pozostałych

⁵² Dz.U. z 2024 r. poz. 1465

⁵³ Program *STOP SMOG* miał następujące cele: ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza z domów jednorodzinnych dzięki wymianie przestarzałych kotłów i pieców oraz jednoczesną poprawę efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i nakierowany był na wsparcie osób dotkniętych ubóstwem energetycznym. Program współfinansowany był ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów. Przepisy ustawy z dnia 21 listopada 2008r. o wspieraniu termomodernizacji i remontów (Dz.U. z 2024 r. poz. 1446 ze zm.), na podstawie których program miał być realizowany, określały dokładne warunki udziału w programie. Warunki te musieli łącznie spełnić Gmina oraz osoby, z którymi Gmina miała zawierać umowy. Warunki wskazywały m.in., że: realizacja przedsięwzięć niskoemisyjnych miała objąć nie mniej niż 2% i nie więcej niż 12% łącznej liczby budynków mieszkalnych jednorodzinnych na obszarze Gminy (z wyłączeniem miast, których liczba mieszkańców przekraczała 100 000); do programu mieli kwalifikować się beneficjenci, których średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego, w rozumieniu ustawy z dnia 21 czerwca 2001r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U z 2023 r. poz. 1335 ze zm.), nie przekraczał 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym, czyli 1925zł i 125% najniższej emerytury czyli 1375 zł w gospodarstwie wieloosobowym, w okresie trzech miesięcy przed podpisaniem umowy z Gminą na udział w programie; posiadane przez beneficjenta środki własne i zasoby majątkowe, o których mowa w ustawie z dnia 21 czerwca 2001r. o dodatkach mieszkaniowych, nie mogły przekraczać kwoty 424 000zł, z uwzględnieniem wartości budynku.

przypadkach, z uwagi na zawarte w deklaracjach informacje o przekroczeniu kryteriów dochodowych lub majątkowych, bądź też z uwagi na stan budynku nie wymagający termomodernizacji, wnioski zostały odrzucone. Tym samym Gmina Knurów nie mogła przystąpić do programu *STOP SMOG* z uwagi na niespełnienie podstawowego warunku jakim było zapewnienie realizacji przedsięwzięć niskoemisyjnych w co najmniej 2% liczby budynków mieszkalnych jednorodzinnych, których beneficjent spełnia kryteria dochodowe i majątkowe.

Prezydent dodał, że w 2022 r. Gmina Knurów ponownie podjęła działania mające na celu przystąpienie do programu *STOP SMOG*, jednak chęć udziału w tym programie potwierdziły tylko cztery osoby, w związku z czym zrezygnowano z udziału w programie.

(akta kontroli str. 150-151, 695-698)

W latach 2020-2023 Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Knurowie⁵⁴ wydał 72 decyzje w sprawie zasiłku celowego na opał na łączną kwotę 43,9 tys. zł⁵⁵. W opinii Prezydenta wpływ na zdecydowanie mniejszą ilość decyzji w sprawie zasiłku celowego w latach 2022-2023 miał wypłacany dodatek węglowy w liczbie 1775.

Kolejnym wsparciem najuboższych były działania podejmowane przez MOPS w oparciu o ustawę z dnia 23 maja 2024 r. o bonie energetycznym oraz o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia cen energii elektrycznej, gazu ziemnego i ciepła systemowego⁵⁶. Realizując powyższy program wsparcia w 2024 r. przyjęto 1070 wniosków, z czego 857 rozpatrzono pozytywnie (w tym dziewięć wniosków dotyczyło pomp ciepła, 22 – ogrzewania elektrycznego), a 173 zostały odrzucone. Do końca października 2024 r. zrealizowano 842 wnioski na łączną kwotę 323,7 tys. zł

(akta kontroli str. 695-698)

3.8. i 3.11. Gmina Knurów wdrożyła w 2022 r., w oparciu o ustawę z dnia 17 grudnia 2021 r. o dodatku osłonowym⁵⁷, mechanizm wsparcia, który miał na celu zniwelować koszty energii, gazu i żywności, dla mniej zamożnych gospodarstw domowych. Z tego tytułu w 2022 r. wpłynęło 2 457 wniosków wskutek czego Gmina wypłaciła dodatki o łącznej wartości 1 087,6 tys. zł, a w 2024 r. na 603 wniosków wypłaciła dodatki o łącznej wartości 213,7 tys. zł.

(akta kontroli str. 695-698)

3.9. Prezydent podał, że na terenie Gminy Knurów w okresie objętym kontrolą funkcjonowała sieć ciepłownicza zarządzana przez dwa podmioty⁵⁸. W latach 2017-2023 do sieci ciepłowniczej podłączono łącznie 202 gospodarstwa domowe⁵⁹ (w tym: siedem budynków mieszkalnych jednorodzinnych oraz 195

⁵⁴ Dalej: „MOPS”.

⁵⁵ W poszczególnych latach: 2020 r. – 26 decyzji – na ogólną kwotę 12.020,00 zł; 2021 r. – 34 decyzje – 18.230,00 zł; 2022 r. – trzy decyzje – 2.010,00 zł i 2023 r. – dziewięć decyzji – 11.585,00 zł

⁵⁶ Dz.U. poz. 859, dalej: *ustawa o bonie energetycznym*.

⁵⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 953, dalej *ustawa o dodatku osłonowym*.

⁵⁸ Przedsiębiorstwo Energetyczne Megawat Sp. z o.o. oraz PGNiG Termika Energetyka Przemysłowa S.A.

⁵⁹ W 2017 r. – 91 gospodarstw, w 2018 r. – 35 gospodarstw, w 2019 r. – 5 gospodarstw, w 2022 r. – 11 gospodarstw, w 2023 r. – 60 gospodarstw domowych.

mieszkań w budynkach wielorodzinnych) oraz dwa budynki użyteczności publicznej.

W ww. okresie przeprowadzono modernizację sieci ciepłowniczej na długości 4 805,6 m. Gmina nie poniosła kosztów modernizacji.

akta kontroli str. 151, 699)

3.10. W budynkach wykorzystywanych przez Gminę oraz przez jej jednostki organizacyjne jako źródła ciepła stosowane były piece gazowe (osiem budynków) bądź sieć ciepłownicza (18 budynków), która w przypadku MOSiR oraz Domu Kultury wspomagana była przez systemem pomp ciepła i instalacji fotowoltaicznej. Z kolei budynek Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 1 był ogrzewany poprzez pompę ciepła.

(akta kontroli str. 686-688)

4. Bariery utrudniające pełne wdrożenie uchwał antysmogowych oraz wykonania postanowień POP związanych z ograniczeniem niskiej emisji i/lub wdrożeniem tych uchwał oraz działania podjęte w celu ich wyeliminowania

Wśród barier utrudniających pełne wdrożenie uchwał antysmogowych oraz wykonania postanowień POP związanych z ograniczeniem niskiej emisji i/lub wdrożeniem tych uchwał Prezydent wskazał:

- brak stabilizacji na rynku energetycznym, a w szczególności rosnące ceny energii elektrycznej oraz pojawiające się w przestrzeni medialnej informacje o wysokich opłatach związanych z użytkowaniem pomp ciepła;
- niekorzystne dla beneficjentów zmiany w ustawie o odnawialnych źródłach energii;
- nieprzystosowanie sieci dystrybucyjnej do przejęcia wyprodukowanej energii przez systemy fotowoltaiczne;
- konieczność odejścia od paliw kopalnych (w tym gazu) i związany z tym trudny wybór rodzaju źródła ciepła, jaki zastosować aby nie spowodował znacznego wzrostu kosztów utrzymania;
- obawę przed nadmiernym obciążeniem finansowym spowodowanym wymianą źródła ciepła na ekologiczne (zasilane gazem lub energią elektryczną);
- brak rozwoju sieci gazowej i ciepłowniczej, do której mogłyby być przyłączane nieruchomości;
- niepokój związany z zastosowaniem nowoczesnych technologii.

Ponadto zwrócił uwagę na brak pewności mieszkańców co do kontynuacji zewnętrznych programów pomocowych oferujących dofinansowania (np. *Czyste Powietrze*) oraz kwestie zmiany kryteriów w przyznawaniu dofinansowania. Wskazał też, na potrzebę dłuższego okresu potrzebnego na zmianę mentalności mieszkańców Knurowa, w którym paliwo stałe jest wciąż postrzegane jako niezawodne i bezpieczne źródło ciepła.

Prezydent odniósł się również do kwestii zapachów, która nie jest bezpośrednio związana z realizacją uchwały antysmogowej, jednak jego zdaniem w dużej mierze jest związana z jakością powietrza. W jego opinii brak regulacji prawnych

w tym zakresie uniemożliwia podejmowanie kompleksowych działań w kwestii poprawy jakości powietrza. Obecnie bowiem w polskim systemie prawnym nie istnieje kompleksowa regulacja ustawowa odnosząca się do sposobów zapobiegania uciążliwościom zapachowym, a tym samym brak jest określonych standardów uciążliwości zapachowych dla nieruchomości sąsiednich.

W celu wyeliminowania lub ograniczenia zidentyfikowanych barier Gmina Knurów prowadziła wieloletnie działania mające na celu rozbudowę sieci gazowej na jej terenie. Korespondencja prowadzona z PSG od 2020 r. finalnie przyniosła skutek w postaci częściowego zgazyfikowania Knuruwa.

Zdaniem Prezydenta charakter wyszczególnionych wyżej problemów wymaga wprowadzenia rozwiązań systemowych na szczeblu państwowym, gdyż zdecydowanie ogranicza możliwości przeciwdziałania im na szczeblu gminy. Niemniej jednak Gmina Knurów podejmowała działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego poprzez m.in. udział w projektach realizowanych wspólnie z sąsiednimi gminami (*Klaster*) oraz różnymi instytucjami, które zdaniem Prezydenta Miasta w przyszłości dadzą pożądany efekt.

(akta kontroli str. 452-473, 699-700, 1067-1078)

5. Podejmowanie działań w zakresie inwentaryzacji źródeł ciepła

5.1. W bazie CEEB w Knurowie (na dzień 6 listopada 2024 r.) znajdowały się 3258 nieruchomości z wprowadzoną min. jedną deklaracją (liczba po odjęciu 504 nieruchomości bez złożonej deklaracji od 3762 punktów adresowych w Gminie zgodnych z PRG)⁶⁰.

(akta kontroli str. 717)

5.2. Z danych CEEB wynikało, że dla 331 punktów adresowych nie została złożona żadna deklaracja dotycząca źródeł ciepła. Prezydent wyjaśnił, że w związku z powyższym wśród mieszkańców Gminy Knurów prowadzone były następujące działania mobilizujące: na stronie internetowej UM oraz na miejskim Facebooku publikowane były stosowne komunikaty⁶¹, rozdawane były ulotki, w lokalnym tygodniku *Przegląd Lokalny* ukazał się artykuł w powyższej sprawie⁶². Ponadto, pracownicy Wydziału GKRIOS wykonując swoje codzienne obowiązki służbowe (np. podczas rozmów z mieszkańcami czy w trakcie odbiorów dotowanych przez Gminę kotłów) informowali mieszkańców o obowiązku składania deklaracji oraz ich aktualizacji. W jednym przypadku, podczas kontroli, pracownicy Straży Miejskiej zastosowali wobec właściciela pouczenie w związku z niezłożeniem deklaracji w CEEB, co skutkowało złożeniem przez niego wymaganej deklaracji w ciągu sześciu dni. W grudniu 2022 r. pracownik ww. wydziału, weryfikujący wnioski o wypłatę dodatku węglowego, przypominał właścicielom

⁶⁰ Z wyjaśnień Gminy wynikało, że liczba nieruchomości bez złożonej deklaracji wynosiła 331 co dało wypełnienie bazy CEEB w 91,2% (3431 adresy z co najmniej jedną deklaracją na 3762 adresy wg PRG).

⁶¹ <https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/centralna-ewidencja-emisyjnosci-budynkow-ceedb>
<https://www.knurow.pl/miasto-knurow/aktualnosci/Obowiazek-skladania-Deklaracji-do-Centralnej-Ewidencji-Emisyjnosci-/idn:2267>

<https://www.knurow.pl/miasto-knurow/aktualnosci/Zostal-tylko-miesiac-na-dopelnienie-obowiazku/idn:2713>

⁶² <https://przegladlokalny.eu/to-mus-zglosisz-czym-ogrzewasz>

nieruchomości o obowiązku złożenia deklaracji o źródle ciepła i spalaniu paliw, co skutkowało natychmiastowym wypełnieniem obowiązku przez właściciela. Dodatkowo pracownicy Straży Miejskiej podczas kontroli palenisk informowali mieszkańców o konieczności złożenia deklaracji w przypadku jej braku. Prezydent poinformował również o przygotowywanym przez pracownika Wydziału GKRIOS wykazie nieruchomości, dla których nie została złożona wymagana deklaracja. Wykaz ten zostanie przekazany Straży Miejskiej w Knurowie, celem przeprowadzenia czynności kontrolnych i zastosowania zgodnie z art. 27h *ustawy o CEEB* skutecznych środków wobec właścicieli lub zarządców, którzy nie złożyli do tej pory deklaracji o źródle ciepła i spalaniu paliw.

(akta kontroli str. 717-720, 724-728, 750-751, 1083, 1092)

5.3. Dane ze złożonych deklaracji o źródłach ciepła lub źródłach spalania paliw były w Knurowie wprowadzane do CEEB rzetelnie i terminowo. W wyniku szczegółowego badania 42 wybranych deklaracji⁶³ w zakresie terminowości oraz zakresu wprowadzania danych ze złożonych deklaracji stwierdzono, że deklaracje dotyczące budynków ze źródłem ciepła zainstalowanym przed 1 lipca 2021 r. zostały wprowadzone do CEEB w ciągu od 1 do 160 dni od dnia ich złożenia przez właściciela, natomiast pozostałe deklaracje zostały wprowadzone do systemu w ciągu od 1 do 26 dni od ich złożenia. Powyższe terminy były zgodne z przepisami art. 27g ust. 5 *ustawy o CEEB* oraz art. 15 ust. 2 *ustawy o termomodernizacji*. Ponadto stwierdzono, że do CEEB wprowadzono wszystkie dane zawarte w deklaracjach wybranych do szczegółowego badania.

(akta kontroli str. 717-720)

6. Kontrole indywidualnych systemów grzewczych

6.1. W okresie objętym kontrolą w Gminie Knurów zadania w zakresie przeprowadzania kontroli indywidualnych systemów grzewczych pod kątem przestrzegania uchwał antysmogowych i zakazu spalania odpadów realizowała Straż Miejska będąca komórką organizacyjną Urzędu. W 2024 r. wprowadzono zasady/procedurę przeprowadzania kontroli indywidualnych systemów grzewczych pod kątem przestrzegania uchwał antysmogowych i zakazu spalania odpadów⁶⁴. Prezydent wyjaśnił, że do momentu wprowadzenia ww. procedury zasady przeprowadzania takich kontroli wyznaczał wzór protokołu kontroli⁶⁵.

(akta kontroli str. 748-749, 756-757, 1055-1066)

⁶³ Do szczegółowego badania losowo wybrano 33 deklaracje z lat 2022-2024 po jednej z każdego miesiąca (do września 2024 r. włącznie) oraz dziewięć z 2021 r. (po dwie deklaracje począwszy od sierpnia 2021 r.). Do badania wybierano dziesiątą (w przypadku dwóch również dwudziestą) deklarację w kolejności wpłynięcia w danym miesiącu, bądź pierwszą z danego miesiąca. Wśród wybranych deklaracji 18 (43%) dotyczyło budynków ze źródłami ciepła uruchomionymi przed 1 lipca 2021 r.

⁶⁴ Wprowadzono 29 listopada 2024 r. Zarządzeniem Prezydenta Miasta Knurów Nr 528/SM/2024.

⁶⁵ Protokół zawierał m.in. informacje dotyczące: rodzaju kontroli (POP PDK, Rutynowej, Zwykłej, Planowanej, Interwencyjnej, Rekontroli), rodzaju spalanego paliwa grzewczego, rodzaju urządzenia grzewczego, śladów odpadów w obrębie urządzenia grzewczego oraz ewentualnego termicznego ich przekształcania, ewentualnego pobrania próbki popiołu, wykonania dokumentacji zdjęciowej, zastosowanych środków dyscyplinujących (mandat karny, pouczenie, skierowanie wniosku o ukaranie do sądu), rodzaju wykorzystywanego urządzenia grzewczego *wraz z zaznaczonym terminem jego wymiany wynikającym z uchwały antysmogowej).

6.2. W latach 2017-2024 kontrole indywidualnych systemów grzewczych przeprowadzało od sześciu do 10 pracowników Straży Miejskiej⁶⁶. W trakcie kontroli strażnicy miejscy posługiwali się: żaroodpornymi okularami i rękawicami ochronnymi, detektorem CO, łopatką i pojemnikiem na próbkę popiołu. Od 2023 r. strażnicy miejscy zostali wyposażeni w terminal do rejestracji danych w systemie CEEB, a od 2024 r. w wilgotnościomierz drewna.

Liczba pracowników Straży Miejskiej przeszkolonych w zakresie pobierania próbek popiołu zmniejszyła się z 11 w 2021 r. do siedmiu w 2024 r.

(akta kontroli str. 748, 1039-1040)

6.3. Kontrole indywidualnych systemów grzewczych planowane były m.in. na podstawie analizy protokołów kontroli oraz prowadzonej od 2020 r. w Straży Miejskiej ewidencji kontroli spalania paliw stałych, która pozwalała na planowanie rekontroli nieruchomości niespełniających wymogów uchwały antysmogowej. Do celów planowania wykorzystywane były również dane z systemu CEEB.

(akta kontroli str. 749, 758-760)

Kontrole indywidualnych systemów grzewczych były także przeprowadzane wskutek powiadomienia przez PCZK o ryzyku wystąpienia w powiecie gliwickim przekroczenia poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu. W latach 2017-2024 (do 30 czerwca) Straż Miejska w każdym przypadku przeprowadziła wymaganą założeniami POP liczbę ww. kontroli w zależności od ogłoszonego na dany dzień ryzyka przekroczenia poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 (poziom II lub III)⁶⁷.

(akta kontroli str. 1038-1052, 1055, 1079, 1093)

6.4. W latach 2017-2024 (do 30.06.) Straż Miejska w Knurowie przeprowadziła łącznie 670 kontroli w punktach adresowych, w których był zainstalowany co najmniej jeden indywidualny system grzewczy⁶⁸, w tym w 585 punktach adresowych z zainstalowanym źródłem ciepła na paliwo stałe. Liczba kontroli rutynowych w poszczególnych latach okresu objętego kontrolą wynosiła: 43 w 2017 r., 46 w 2018 r., 124 w 2019 r., 52 w 2020 r., 48 w 2021 r., 155 w 2022 r., 32 w 2023 r. i 55 w I połowie 2024 r. Tym samym spełniony został wymóg 10 kontroli rutynowych określony dla Gminy Knurów w POP z 2020 r. Z kolei ilość kontroli rutynowych⁶⁹ (62) przeprowadzona w I połowie 2024 r.

⁶⁶ W 2022 r. w kontrolach uczestniczył również jeden pracownik Wydziału Gospodarki Komunalnej, Restrukturyzacji i Ochrony Środowiska Urzędu.

⁶⁷ W przypadku ogłoszenia ryzyka przekroczenia poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10 na poziomie II w dniu 6 grudnia 2023 r. Straż Miejska nie przeprowadziła kontroli ponieważ stosowne powiadomienie (tzn. weryfikacja powiadomienia z 5 grudnia 2023 r.) nie zostało wysłane do Knurowa.

⁶⁸ W poszczególnych latach liczba kontroli punktów adresowych, w których był zainstalowany co najmniej jeden indywidualny system grzewczy wynosiła: 43 w 2017 r., 46 w 2018 r., 124 w 2019 r., 52 w 2020 r., 48 w 2021 r., 200 w 2022 r., 76 w 2023 r. i 81 do 30 czerwca 2024 r.

⁶⁹ W pierwszej połowie 2024 r. Straż Miejska przeprowadziła 81 kontroli z czego 19 kontroli w czasie ogłoszenia ryzyka przekroczenia poziomu informowania dla pyłu zawieszonego PM10.

wskazuje na realne szanse zrealizowania wymogu 70 kontroli rutynowych określonego w POP z 2023 r.

W przypadku 158 przeprowadzonych kontroli stwierdzono nieprawidłowości, w tym w 52 przypadkach dotyczyły one spalania odpadów, a w dwóch spalania paliw niewłaściwej jakości. W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami skierowano jeden wniosek o ukaranie do sądu, nałożono 47 mandatów karnych oraz zastosowano 110 innych sankcji (m.in. pouczenia). Łączna wartość nałożonych mandatów wyniosła 8 400 zł, z czego najwyższa roczna wartość nałożonych mandatów miała miejsce w 2022 r. (2 250 zł).

(akta kontroli str. 722, 737-739, 937, 1093)

W 2024 r. (do 30 czerwca) przeprowadzono 81 kontroli, trakcie których w 15 przypadkach stwierdzono nieprawidłowości w zakresie użytkowania urządzeń grzewczych zabronionych przepisami uchwały antysmogowej. W wyniku przeprowadzonych w okresie od 6 do 22 listopada 2024 r. 15 rekontroli stwierdzono, że w 10 przypadkach wymieniono urządzenie grzewcze na zgodne z uchwałą antysmogową (kotły klasy V na paliwo stałe, piece gazowe, ogrzewanie elektryczne), jeden piec wyłączono z eksploatacji, w dwóch przypadkach były to obiekty niezamieszkałe, a w dwóch kolejnych nie wymieniono źródeł na zgodne z uchwałą antysmogową, w wyniku czego nałożono na właścicieli mandaty karne.

(akta kontroli str. 737-739, 758-760, 1028-1031, 1093)

W wyniku badania próby 40 kontroli indywidualnych systemów grzewczych przeprowadzonych na terenie Gminy Knurów w latach 2017-2024 stwierdzono, że kontrole były prowadzone zgodnie z art. 379-382 *ustawy Prawo ochrony środowiska* i były przeprowadzone na podstawie imiennych upoważnień wydanych przez Prezydenta Miasta, a z kontroli sporządzane były protokoły. Zakres wszystkich poddanych szczegółowemu badaniu kontroli obejmował: przestrzeganie zakazu spalania odpadów w kotłach i piecach oraz wykonanie postanowień określonych w uchwałach antysmogowych pod kątem sprawdzenia standardu urządzenia grzewczego i rodzaju/jakości stosowanego w nim paliwa.

Ponadto w wyniku badania 40 protokołów kontroli stwierdzono, że:

- w 27 przypadkach wykorzystywano w urządzeniach grzewczych odpady⁷⁰ lub paliwa stałe nie odpowiadające wymaganiom jakościowym i wymogom określonym w uchwale antysmogowej (np. muł węglowy), w związku z czym nałożono 23 mandaty karne oraz udzielono czterech pouczeń;
- w 13 przypadkach użytkowano urządzenie grzewcze niespełniające wymagań uchwały antysmogowej, w wyniku czego nałożono osiem mandatów karnych oraz udzielono czterech pouczeń, a w jednym przypadku sąd nałożył grzywnę w wysokości 200 zł w związku z odmową przyjęcia mandatu;

⁷⁰ M.in. odpady plastikowe, podkłady kolejowe, płyty meblowe, krzewy, zużyty olej samochodowy.

- w pięciu przypadkach nadmiernego zadymienia udzielono pouczeń.

(akta kontroli str. 741-744, 938-943)

6.5. W latach 2017-2024 w ramach każdej przeprowadzonej przez Straż Miejską kontroli gospodarstw domowych sprawdzane było przestrzeganie zakazu spalania odpadów w kotłach i piecach, rodzaj instalacji grzewczej oraz rodzaju/jakości stosowanego w niej paliwa, a elementy te ujęte były we wzorze protokołu kontroli instalacji grzewczych.

(akta kontroli str. 756-757, 938-943, 1005, 1040)

6.6. Z analizy wybranych do szczegółowego badania 40 protokołów kontroli indywidualnych instalacji grzewczych stwierdzono, że każdorazowo sprawdzano standard urządzenia grzewczego w celu zweryfikowania zgodności z wymogami uchwały antysmogowej. W protokołach pokontrolnych od 2021 r. informacje w tym zakresie były zapisywane w podziale na termin wymiany określony w uchwale antysmogowej⁷¹. Komendant Straży Miejskiej w Knurowie wyjaśnił, że kontrola standardu urządzenia była wykonywana na podstawie tabliczki znamionowej umieszczonej na obudowie kotła. W sytuacji, gdy nie było możliwości odczytania danych z tabliczki znamionowej (tabliczka była nieczytelna lub sposób montażu pieca uniemożliwiał jej odczytanie) strażnicy prosili osobę kontrolowaną do okazania dokumentacji z zakupu lub montażu eksploatowanego urządzenia grzewczego. Ponadto w sytuacji jakichkolwiek wątpliwości co do klasy emisyjności użytkowanego urządzenia grzewczego, dane były weryfikowane na podstawie informacji uzyskanych od producenta urządzenia grzewczego.

(akta kontroli str. 756-757, 938-943, 1040-1041)

6.7. W wyniku badanej próby 40 kontroli instalacji spalania paliw stałych stwierdzono, że funkcjonariusze Straży Miejskiej każdorazowo sprawdzali jakie paliwo stałe spalane było w kontrolowanej instalacji. Informacje o rodzaju spalanego paliwa stałego znajdowały się w sporządzanym protokole kontroli. Jak wyjaśnił Prezydent kontrolujący (Strażnicy Miejscy) mieli dostęp do wzorcowych próbek paliw stałych zarówno tych zabronionych przez uchwały antysmogowe, jak i paliw, które mogły być spalane w indywidualnych systemach grzewczych. Dodał, że w przypadku zaistnienia wątpliwości, co do stosowanego paliwa Strażnicy wnosili o okazanie dokumentu potwierdzającego jego zakup oraz świadectwo jego jakości. Ponadto, od 2024 r. Strażnicy Miejscy wyposażeni byli w urządzenie do sprawdzania wilgotności drewna opałowego.

(akta kontroli str. 747, 756-757, 938-943, 1005, 1040)

⁷¹ Tzn.: powyżej 10 lat (§4 w zw. § 8 ust. 2 pkt 1 ppkt a), od 5 do 10 lat (§4 w zw. z § 8 ust. 2 pkt 1 ppkt b), poniżej 5 lat (§4 w zw. z § 8 ust. 2 pkt 1 ppkt c), kotły klasy 3 lub 4 (§4 w zw. z § 8 ust. 1 pkt 1 ppkt d) oraz nie spełniające minimum standard emisyjny (§5 w zw. z § 8 ust.2).

Liczba kontroli przeprowadzonych w latach 2018-2023 (546) w porównaniu do liczby punktów adresowych na terenie Knuruwa z zainstalowanym źródłem ciepła na paliwo (2 365 wg CEEB na 1 lipca 2024 r.) wyniosła 23,1%.

(akta kontroli str. 723, 737-740)

6.8. W żadnej z przeprowadzonych kontroli nie pobrano do badania próbek popiołu lub próbek opału. Wyjaśniając kwestię niepobierania ww. próbek Prezydent stwierdził, że wszystkie osoby podejrzane o spalanie odpadów przyznawały się do popełnienia zarzucanych czynów. Tym samym, nie istniała konieczność zebrania dowodów w postaci próbek popiołu oraz poddania go analizie laboratoryjnej w celu potwierdzenia spalania odpadów i sporządzenia wniosku o ukaranie do sądu.

(akta kontroli str. 737-739, 747)

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę na fakt posługiwania się przez Straż Miejską wilgotnościomierzem dopiero od 2024 r., co mogło mieć wpływ na dokładność przeprowadzania kontroli w zakresie stosowania drewna odpowiedniej jakości w okresie poprzedzającym zakup tego urządzenia.

(akta kontroli str. 748)

6.9. Jak wyjaśnił Prezydent funkcjonariusze Straży Miejskiej posiadali dostęp do systemu CEEB, w ramach którego od 4 kwietnia 2024 r. mieli możliwość wprowadzania i zatwierdzania protokołów z kontroli instalacji spalania paliw stałych⁷². Dodał, że dane dotyczące złożonych deklaracji wprowadzane są do CEEB przez pracowników Wydziału GKRIOS. Wyjaśnił również, że pomiędzy poszczególnymi modułami w CEEB nie zachodzi korelacja, tym samym nie następuje automatyczna aktualizacja danych w związku z wprowadzanymi informacjami po przeprowadzonych kontrolach.

Odnosnie mobilnego terminala do samodzielnego prowadzenia terenowych kontroli stanu budynków oraz ich charakterystyki energetycznej Komendant Straży Miejskiej oświadczył, że przenośny terminal do systemu CEEB Straż Miejska otrzymała 22 sierpnia 2023 r., jednak z uwagi na niepoprawne działanie tego systemu do dnia 3 kwietnia 2024 r., strażnicy nie korzystali z terminala. Po wprowadzaniu zmian w systemie CEEB, umożliwiającym wprowadzanie do systemu protokołów z kontroli instalacji spalania paliw stałych, terminal jest wykorzystywany przez strażników wykonujących kontrole. Komendant zwrócił uwagę, że często w trakcie kontroli instalacji spalania paliw stałych system CEEB w terminalu ulegał zawieszeniu, co uniemożliwiało wprowadzanie protokołów z przeprowadzanych kontroli. W takiej sytuacji ww. protokoły wprowadzane były do systemu w siedzibie Straży Miejskiej z wykorzystaniem komputera stacjonarnego. Strażnicy Miejscy do CEEB wprowadzali następujące dane: adres kontrolowanej posesji, data i godzina rozpoczęcia i zakończenia kontroli, rodzaj kontroli (planowana, interwencyjna, ponowna), rodzaj eksploatowanego źródła

⁷² Uprawnienia nabyli po szkoleniu zorganizowanym przez Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego. Wcześniej Straże Miejskie nie mogły wprowadzać danych do tego systemu dotyczących inwentaryzacji kontrolowanych budynków, z uwagi na brak ustawowych uprawnień.

ciepła, nominalna moc źródła ciepła, rok montażu źródła ciepła, rok produkcji źródła ciepła, charakter produkowanego ciepła, klasa kotła na paliwo stałe, sposób podawania paliwa w kotle na paliwo stałe, sprawność cieplna, konieczność wymiany kotła, źródło danych dot. urządzenia grzewczego (tabliczka znamionowa lub dokumentacja), rodzaj i świadectwo jakości paliwa, dokument potwierdzający zakup paliwa, rodzaj przeprowadzonych czynności oraz okazanej przez właściciela dokumentacji w trakcie kontroli, stwierdzone nieprawidłowości, dane osób przeprowadzających kontrolę oraz dane osób kontrolowanych.

(akta kontroli str. 1005-1006, 1039-1040)

6.10. W latach 2017-2024 (do 30 września) nie wpłynęły do Urzędu (wydziału, Straży Miejskiej bądź innej podległej jednostki) skargi dotyczące spalania odpadów/paliw stałych nieodpowiedniej jakości w indywidualnych systemach grzewczych. Prezydent wyjaśnił jednak, że w każdym roku realizowano interwencje na podstawie zgłoszeń mieszkańców (osobistych, telefonicznych, mailowych, listownych) o uciążliwościach wynikających ze zwiększonej emisji spalin (zadymienia terenu, spalania odpadów w instalacja grzewczych i na powierzchni ziemi, eksploatacji urządzeń grzewczych zabronionych przepisami uchwały antysmogowej). Reagowano również na zgłoszenia anonimowe.

(akta kontroli str. 750)

W latach 2017-2024 (do 30 czerwca) Straż Miejska otrzymała łącznie 678 zgłoszeń tego typu, z tego 558 dotyczyło podejrzenia nieprawidłowości przy eksploatacji urządzeń grzewczych oraz 120 dotyczyło podejrzenia termicznego przekształcania odpadów na powierzchni ziemi. W wyniku szczegółowego badania próby 40 z ww. zgłoszeń z lat 2017-2024⁷³ stwierdzono, że:

- od momentu przyjęcia zgłoszenia i jego zarejestrowania w systemie „e-mandat” do rozpoczęcia interwencji przez pracowników Straży Miejskiej upłynęło od pięciu do 357 minut (jeden przypadek), przy czym większość interwencji (23 przypadki z wybranej próby) rozpoczęto do 30 minut;
- całkowity czas od zgłoszenia do zakończenia interwencji wyniósł od 10 do 373 minut (jeden przypadek), przy czym ponad połowę interwencji (22 przypadki) zakończono do 30 minut;
- w 28 przypadkach wystąpiły nieprawidłowości, które dotyczyły: spalania odpadów m.in. płyt meblowych, podkładów kolejowych (18 przypadków), użytkowania urządzeń grzewczych niespełniających wymogów uchwały antysmogowej (osiem przypadków) oraz zadymienia (cztery przypadki);
- w wyniku interwencji wystawiono 21 mandatów i udzielono 7 pouczeń.

(akta kontroli str. 761-904, 1032-1034)

⁷³ Do badania wybrano celowo po pięć zgłoszeń z każdego roku z poszczególnych okresów roku (okres grzewczy – dwa zgłoszenia lub więcej, pozostałe wiosna, lato i jesień po jednym).

7. Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych w zakresie ochrony czystości powietrza

Gmina Knurów zrealizowała działania informacyjne i edukacyjne zakładane w POŚ oraz w POP obowiązujących w okresie objętym kontrolą. W placówkach oświatowych realizowane były działania o tematykach związanych z zanieczyszczeniami powietrza: programy edukacyjne⁷⁴, „akcje”⁷⁵, edukacja ekologiczna czy happeningi. Z kolei dla edukowania pozostałych mieszkańców wykorzystywane były: lokalny tygodnik *Przegląd lokalny*, strona internetowa Urzędu oraz miejski Facebook, ulotki/plakaty/banery⁷⁶, spotkania⁷⁷ czy pokazy.

(akta kontroli str. 14-136, 435-441, 475-509, 642-682, 690-695, 1093)

7.1. W latach 2017-2024 w Knurowie przeprowadzono następujące działania promujące wymianę kotłów na paliwa stałe niespełniające wymagań uchwał antysmogowych:

- w 2017 r. zorganizowano pokaz ekonomicznego, czystsze spalania węgla i drewna (koszt akcji: 2 655,00 zł), natomiast podczas wykładu zorganizowanego przez *Knurowski Uniwersytet Trzeciego Wieku* przedstawiciele Urzędu przedstawili m.in. możliwości uzyskania z budżetu Gminy dotacji na wymianę „kopciucha”;
- w 2018 r. zorganizowano spotkanie mieszkańców Knurowa z przedstawicielami WFOŚiGW, które dotyczyło pozyskania środków na działania termomodernizacyjne;
- w 2020 r. w wyniku współpracy Urzędu z WFOŚiGW zorganizowano spotkanie w ramach *Mobilnego Biura Programu Czyste Powietrze*, które dotyczyło zachęcenia społeczeństwa do składania wniosków w ramach programu *Czyste Powietrze*;
- w latach 2021-2022 zorganizowano cztery spotkania z mieszkańcami promujące działalność punktu konsultacyjno-informacyjnego w ramach programu *Czyste Powietrze* oraz możliwość pozyskania dofinansowania na wymianę źródła ogrzewania;
- w latach 2021-2023 rozprowadzono wśród mieszkańców ulotki, na terenie Gminy rozwieszano plakaty, a w prasie lokalnej zamieszczono ogłoszenia związane z funkcjonowaniem ww. punktu;
- na stronie internetowej Urzędu oraz na miejskim Facebooku prowadzone były kampanie ukierunkowane na uświadamianie mieszkańcom konieczności wymiany kotłów.

(akta kontroli str. 435-441, 695, 642-682, 690-695, 724-729, 1083-1085)

7.2. W latach 2021-2022 na podstawie zawartego 24 maja 2021 r. porozumienia z WFOŚiGW na terenie Gminy funkcjonował punkt konsultacyjno-informacyjny *Czyste Powietrze*. W ramach jego działania do WFOŚiGW zostały złożone

⁷⁴ Programy: *Czyste powietrze wokół nas*, *Edukacyjna Sieć Antysmogowa*, *Przedszkolaku złap oddech*, *I Ty możesz pokonać SMOGA*.

⁷⁵ Spotkania z osobami zajmującymi się ochroną środowiska, prelekcje, narady rady pedagogicznej, zebrania z rodzicami, konkursy, lekcje wychowawcze.

⁷⁶ W 2023 r. na najczęściej odwiedzanych przystankach autobusowych w Knurowie zawieszono banery wskazujące m.in. na możliwości oszczędzania energii cieplnej i elektrycznej.

⁷⁷ Np. w ramach uruchomienia *Mobilnego biura* czy punktu *Czyste Powietrze*.

132 wnioski o dofinansowanie, z czego 57 w 2021 r. i 75 w 2022 r. Wydatki Gminy związane z działaniem punktu wyniosły 43 860,12 zł.

Informacje związane z ilością wymienionych kotłów oraz innych przedsięwzięć dofinansowanych w ramach programu *Czyste Powietrze* gmina otrzymywała corocznie z WFOŚiGW.

Od 2019 r. do 30 września 2024 r. mieszkańcy Knuruwa otrzymali z WFOŚiGW łącznie 5 027 464,68 zł dotacji na zadania związane m.in. z wymianą źródeł ciepła (z czego w roku: 2019 – 4,5 tys. zł, 2020 – 177,1 tys. zł, 2021 – 413 tys. zł, 2022 – 677,4 tys. zł, 2023 – 2 698,3 oraz do 30 września 2024 r. – 1 057,2 tys. zł).

(akta kontroli str. 442-448, 546-550, 574-641, 690-695, 949)

7.3. W lipcu 2022 r. Gmina Knurów przystąpiła do projektu ochrony powietrza pn.: *Śląskie. Przywracamy błękit*. W ramach tego projektu do pracy w Urzędzie została przyjęta osoba na stanowisko ekodoradcy. Jak wyjaśnił Prezydent osoba ta zrezygnowała z pracy w październiku 2022 r. Dodał, że od tamtej pory ogłoszono siedem naborów⁷⁸, jednakże do dnia dzisiejszego nie wyłoniono kompetentnego kandydata, a w dwóch przypadkach zaakceptowani kandydaci nie podjęli pracy.

Wydatki związane z działaniem ekodoradcy w 2022 r. wyniosły 22 971,92 zł w tym poniesione przez Miasto 2 728,43 zł.

(akta kontroli str. 690-695, 950-1002)

7.4. Na stronie internetowej BIP Knurów⁷⁹ jak i na głównej stronie Urzędu⁸⁰ (zakładka *Ochrona środowiska* – podstrona *Gospodarka niskoemisyjna*) znajdowały się zakładki: informujące o wymaganiach dla indywidualnych systemów grzewczych określonych w uchwałach antysmogowych (tj. informacje dotyczące terminów wymiany starych kotłów wraz z grafiką dotyczącą zakazanych paliw), link do uchwały antysmogowej wraz z załącznikiem (odnoszącym się do klasy kotłów oraz jakości paliw) oraz szczegółowe informacje dotyczące możliwości uzyskania dotacji z budżetu gminy w zakresie ochrony powietrza w tym wymiany kotłów węglowych. Ponadto informacje dotyczące wymagań dla indywidualnych systemów grzewczych określonych w uchwałach antysmogowych i POP były przekazywane w ramach akcji edukacyjno-informacyjnych opisanych w pkt. 7.1.

(akta kontroli str. 724-729, 752-753, 1083-1087)

7.5. Na stronie internetowej Urzędu dostępne były informacje dotyczące problematyki zanieczyszczenia powietrza⁸¹ oraz dostępności źródeł finansowania działań naprawczych w tym zakresie⁸².

(akta kontroli str. 1086-1087)

⁷⁸ Daty ogłoszenia naborów: 14 listopada 2022 r., 20 marca 2023 r., 14 czerwca 2023 r. 28 sierpnia 2023 r., 27 listopada 2023 r., 14 czerwca 2024 r. i 2 sierpnia 2024 r.

⁷⁹ Link do strony: <https://knurow.bip.info.pl/index,idmp,594,r,r>

⁸⁰ Link: <https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/gospodarka-niskoemisyjna>.

⁸¹ Link: <https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/jakosc-powietrza>.

⁸² Linki: <https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/dofinansowanie-z-gminy>,
<https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/program-czyste-powietrze-wfosigw>,
<https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/czyste-powietrze-w-gminie-knurow>.

Ponadto Gmina za pośrednictwem tygodnika *Przegląd Lokalny* prowadziła akcje informacyjne na temat: konieczności wymiany starych kotłów i konsekwencji wynikających z nieprzestrzegania uchwały antysmogowej, możliwościach skorzystania z różnego rodzaju dofinansowań oraz skutków jakie wywołuje zanieczyszczone powietrze. Prezydent wyjaśnił ponadto, że : *o rozpropagowanie informacji o organizowanych przez Urząd wydarzeniach proszono również parafie zlokalizowane na terenie Gminy, a informacje o programach pomocowych w formie ulotek przekazywane były za pośrednictwem Poczty Polskiej oraz pracowników Straży Miejskiej.*

(akta kontroli str. 642-682, 690-695)

7.6. Mieszkańcy oraz inne osoby przebywające w Knurowie informowani byli o stanie jakości powietrza przede wszystkim poprzez aplikację w telefonie *mObywatel* (zakładka *Usługi – Jakość powietrza*), gdzie można było odczytać aktualne wskazania jakości powietrza z czujników umieszczonych w Knurowie na trzech placówkach oświatowych⁸³. Na tych placówkach oraz na budynku MOSiR umieszczone były również monitory, na których wyświetlane były informacje o jakości powietrza. Informacje o stanie jakości powietrza były także zamieszczane na stronie internetowej Urzędu, na której zawarte były bieżące informacje o stanie jakości powietrza, a przede wszystkim umieszczane były komunikaty/ostrzeżenia zgodnie z procedurą określoną w planach działań krótkoterminowych⁸⁴. Ponadto, w Knurowie znajdowała się stacja pomiarowa obsługiwana przez WIOŚ, z której wyniki publikowane były na stronie internetowej GIOŚ wraz z danymi historycznymi. Prezydent wyjaśnił także: *Dodatkowo informacje o stanie jakości powietrza (...) wyświetlane były na telebimie zlokalizowanym przy rondzie marszałka Focha.*

Prezydent poinformował także o zamiarze uruchomienia w Gminie aplikacji dedykowanej mieszkańcom Knurowa, która będzie zawierała również informacje na temat jakości powietrza. Dodał również, że w Knurowie nie przyjęto innych kryteriów ostrzegania o złej jakości powietrza oprócz wprowadzonych poziomów w planach działań krótkoterminowych: I (żółty), II (czerwony) i III (brązowy).

(akta kontroli str. 701-708, 716, 753-754, 1037)

7.7. W latach 2017-2024 Gmina Knurów na działania edukacyjne i promocyjne mające na celu ograniczenie niskiej emisji i wymianę kotłów na paliwa stałe niespełniających wymagań uchwał antysmogowych wydała łącznie 55,9 tys. zł⁸⁵. W ramach powyższych wydatków Gmina Knurów: zleciła wydrukowanie artykułów i informacji w lokalnej prasie, wykonanie ulotek i banerów, zorganizowała punkt w ramach *Czystego Powietrza* oraz zatrudniła ekodoradcę, zleciła wykonanie pomiarów (badań) dymu z kominów nieruchomości na terenie Knurowa, zorganizowała pokaz górnego sposobu rozpalania ognia w kotłach, przeprowadziła kampanię edukacyjną w ramach programu *Stop-Smog*,

⁸³ Czujniki umiejscowione były na budynkach: Miejskiej Szkoły Podstawowej nr 6 w Knurowie, Miejskiej Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 2 w Knurowie oraz Miejskiej Szkoły Podstawowej nr 3 w Knurowie.

⁸⁴ Oficjalna strona Miasta Knurów zakładka: *Ochrona Środowiska – podstrona Jakość powietrza* (<https://www.knurow.pl/ochrona-srodowiska/jakosc-powietrza>)

⁸⁵ Z tego: 2,7 tys. zł w 2017 r.; 4,3 tys. zł w 2018 r.; 12,1 tys. zł w 2019 r.; 11,2 tys. zł w 2021 r.; 19,4 tys. zł w 2022 r. i 6,2 tys. zł w 2023 r.

zorganizowała przedstawienie dla dzieci oraz imprezę promocyjną popularyzującą postawy proekologiczne.

(akta kontroli str. 145-147, 690-695, 751-752, 905-936, 1080-1081, 1089)

W wyniku badania wszystkich przedstawionych przez kontrolowaną jednostkę wydatków dotyczących zleconych usług w zakresie działań edukacyjnych (w łącznej wysokości 23 253,42 zł⁸⁶) stwierdzono, że poszczególne wydatki nie przekraczały kwoty 6 000,00 zł (brutto) w związku z czym nie miały do nich zastosowania przepisy ustawy Pzp. Wydatki były realizowane według zasad określonych w „Instrukcji w sprawie obiegu, kontroli i archiwizowania dokumentów finansowo-księgowych” (§ 38 i § 39) stanowiącej załącznik nr 7 do zarządzenia Prezydenta Miasta w sprawie zmiany *Zasad (polityki) rachunkowości*⁸⁷ oraz obowiązującej w Urzędzie Miasta Knurów procedury jakości PJ-04 Zakupy.

(akta kontroli str. 905-936)

8. Wydatki na ochronę powietrza w porównaniu z dochodami własnymi gminy oraz stopień osiągnięcia zakładanych efektów

Gmina Knurów w latach 2017-2023 na ochronę powietrza (tzn. na: wymianę źródeł ciepła w budynkach mieszkalnych oraz użytkowanych przez jednostki Gminy Knurów, termomodernizację wraz ze zmianą sposobu ogrzewania, czyszczenie dróg na mokro, przebudowę dróg i ulic, utworzenie centrum przesiadkowego, budowę ścieżek rowerowych, działania edukacyjne, informacyjne i promocyjne) wydała łącznie 41 206,7 tys. zł⁸⁸ co stanowiło 4,3% dochodów własnych Gminy za ww. okres (947 049,5 tys. zł⁸⁹). W ramach ww. wydatków z budżetu Gminy udzielono 751 dofinansowań na wymianę kotłów o łącznej wartości 4 436,9 tys. zł oraz przeprowadzono termomodernizację budynków/mieszkań wraz z likwidacją 259 kotłów węglowych dofinansowanych z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020* przy udziale własnym Gminy w wysokości 21 664,7 tys. zł (wymiany i likwidacja kotłów zostały opisane w pkt 3.5.).

(akta kontroli str. 686-698, 1089-1090, 1093)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

⁸⁶ Z tego: 2 656,80 zł w 2017 r.; 4 611,00 zł w 2018 r.; 3 744,00 zł w 2019 r.; 7 844,32 zł w 2021 r.; 2 675,30 zł w 2022 r. i 1 722,00 zł w 2023 r.

⁸⁷ Nr 284/FB/2019 z dnia 18.12.2019 r. Wcześniej obowiązywało zarządzenie Prezydenta Miasta nr 252/FB/2015 z 31 grudnia 2015 r.

⁸⁸ Z czego: 7 700 tys. zł w 2017 r.; 3 175,31 tys. zł w 2018 r.; 13 536,5 tys. zł w 2019 r.; 8 359,5 tys. zł w 2020 r.; 5 656,1 tys. zł w 2021 r.; 2 054,8 tys. zł w 2022 r.; 724,8 tys. zł w 2023 r. i 135,3 tys. zł do 30 września 2024 r.

⁸⁹ Z czego: 157 319,3 tys. zł w 2017 r.; 191 546,5 tys. zł w 2018 r.; 197 635,3 tys. zł w 2019 r.; 207 436 tys. zł w 2020 r.; 228 177,3 tys. zł w 2021 r.; 216 327,8 tys. zł w 2022 r.; 246 460,7 tys. zł w 2023 r.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Katowice, dnia 17 grudnia 2024 r.

Kontroler
Jerzy Horodecki
Gł. specjalista kontroli państwowej

.....

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach